

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

“หลักสิทธิมนุษยชน”
เรื่อง มุมมองหลักสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย

จัดทำโดย
นายแพทย์อนันต์ อริยะชัยพาณิชย์
รหัส

เอกสารวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตร “หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย” รุ่นที่ 2
วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ
สถาบันรัฐธรรมนูญศึกษา
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๑. บทนำ

หากจะกล่าวถึงคำว่า “สิทธิมนุษยชน” ก็คงจะต้องมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติซึ่งมีที่มาอันยาวนานผ่านวัฒนธรรมที่หลากหลาย ความกังวลในความคุ้มครองมนุษยชาติให้พ้นจากการกระทำกดขี่ทารุณ เป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศ และก่อให้เกิดแนวความคิดเรื่อง การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในเวลาต่อมา

ประมาณ ๒๓๐๐ ปีก่อนคริสตกาล กษัตริย์ฮัมมูราบี (Hammurabi) ซึ่งยิ่งใหญ่ที่สุดของบาบิโลน เป็นกษัตริย์ที่เคารพสิทธิทั้งหลายของเมืองต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การปกครอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นครั้งแรกที่รัฐทำหน้าที่ให้ความยุติธรรมแก่พลเมือง กฎหมายเป็นสิ่งซึ่งหยิบยื่นให้แก่กษัตริย์โดยพระเจ้า (Divine) และกฎหมายที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบได้แก่ “ประมวลกฎหมายฮัมมูราบี” (Code of Hammurabi) ส่วนหนึ่งของกฎหมายนี้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าได้ก่อตั้งกฎหมายและความยุติธรรมบนแผ่นดิน ข้าพเจ้าทำให้มนุษยชาติในเวลานั้นมีความสุข” เห็นได้ว่าเป็นกษัตริย์ที่สร้างความสุขและประกันความยุติธรรมให้แก่ประชาชนของพระองค์ แนวความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นการประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” ในปี ๑๙๔๘

ตลอดระยะเวลาอันยาวนานที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศตลอดมา เมื่อใดมีการกระทำที่กดขี่ข่มเหงทารุณอย่างรุนแรงก็จะมีการกล่าวอ้างถึงสิทธิมนุษยชนอยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ดี การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศจะดำเนินการได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนอย่างเพียงพอของมาตรฐานสากลที่กำหนดขึ้น อีกทั้งกลไกต่าง ๆ ที่จะทำงานโดยมีประสิทธิภาพเพียงใดในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในแง่กฎหมายเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดผลเป็นรูปธรรมก็ตาม แต่ที่สำคัญกว่านั้นก็คือพื้นฐานของกฎหมายปรัชญา เชื้อชาติ ศาสนา และขึ้นอยู่กับวัฒนธรรม การเมือง สังคม เศรษฐกิจ ของสังคมที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศอีกด้วย

แต่เดิมนักกฎหมายระหว่างประเทศบางส่วนได้มองว่า เป็นความชอบธรรมในการใช้อำนาจปราบปรามปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ต่อมาในศตวรรษที่ ๑๗ และศตวรรษที่ ๑๘ Grotius, Puffendorf, Burlamaqui ได้เผยแพร่แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ทำให้กฎหมายต่าง ๆ ที่ออกมาคำนึงถึงเรื่องสิทธิมนุษยชนมากขึ้น และเมื่อมีเหตุการณ์ที่รุนแรงเกิดขึ้นมักจะมีการกล่าวอ้างถึงสิทธิมนุษยชน ทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศมีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ

ในช่วงศตวรรษที่ ๑๙ ได้เริ่มมีการกำหนดถึงสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ แต่อย่างไรก็ดี การปกครองในระบอบประชาธิปไตยก็ไม่ได้เป็นไปอย่างกว้างขวาง ถึงขนาดที่จะทำให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังทั่วถึงในทันที นอกจากนั้นอุปสรรคที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ กับผลประโยชน์ของแต่ละรัฐ เป็นเรื่องอำนาจอธิปไตยที่ไม่อาจเข้าไปก้าวล่วงได้ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องของประเทศต่าง ๆ ในเวทีระหว่างประเทศที่จะต้องดำเนินการด้วยวิถีทางตามกฎหมายระหว่างประเทศเป็นสำคัญ

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุติลง องค์การระหว่างประเทศต่าง ๆ ได้เข้ามามีบทบาทและให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองระหว่างประเทศที่ชัดเจนมากขึ้น เช่น สนธิสัญญาสันติภาพต่าง ๆ ได้ให้การคุ้มครองชนกลุ่มน้อยในยุโรปตอนกลางและแถบคาบสมุทรบอลข่าน การก่อตั้งองค์การแรงงาน

ระหว่างประเทศเพื่อให้ความคุ้มครองผู้ใช้แรงงาน หรืออนุสัญญาว่าด้วยทาส เมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน ๑๙๒๖ เป็นต้น แต่กติกาสันนิบาตชาติไม่ได้กล่าวถึงสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรง แต่มีการกล่าวถึงปัญหาเกี่ยวกับดินแดนที่อยู่ในอาณัติซึ่งจะต้องได้รับการคุ้มครองให้มีปฏิบัติที่เท่าเทียมกันของชนพื้นเมือง ต่อมาได้มีความพยายามให้มีการคุ้มครองเพิ่มเติมขึ้น เช่น เรื่องปัญหาการค้าหญิงและเด็ก การค้าฝิ่น และสิ่งเสพติดที่เป็นภัยอื่น ๆ เป็นต้น

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ กฎบัตรสหประชาชาติได้กำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่ชัดเจนขึ้นโดยได้ยืนยันถึงพันธกรณีในการร่วมมือกันระหว่างประเทศที่จะให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนและอิสรภาพอันเป็นมูลฐานสำคัญสำหรับมนุษยชาติ หลังจากนั้นต่อมากฎหมายต่าง ๆ จำนวนมากได้เกิดขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ปฏิญญา กติกา อนุสัญญา พิธีสาร ทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาค เป็นต้น นับได้ว่ากฎหมายสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศแล้ว

แม้ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแล้วก็ตาม แต่ก็ยังมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นประเทศที่ยังไม่พัฒนานัก ลักษณะทางการเมืองการปกครองของประเทศเหล่านี้ จึงเป็นปัญหาที่สำคัญต่อการสนับสนุนและส่งเสริมเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เมื่อประเทศยังไม่พัฒนาจึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น กฎหมายแรงงาน การสาธารณสุข การศึกษา เป็นต้น สิทธิมนุษยชนจึงเป็นปัญหาที่ตั้งอยู่บนมูลเหตุที่แตกต่างกันหลายไม่เหมือนกันในแต่ละประเทศ นอกจากนี้ลักษณะของกฎหมายระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่บนหลักการของอำนาจอธิปไตย และการไม่แทรกแซงปัญหาภายในของรัฐอื่นนั้น ทำให้ยิ่งยากลำบากมากขึ้นต่อการควบคุมดูแลประเทศต่าง ๆ ให้ปฏิบัติตามพันธกรณี แต่อย่างไรก็ดีที่สำคัญมากในการเคารพสิทธิมนุษยชนคือเรื่อง “การเมือง” เพราะความร่วมมือระหว่างประเทศจะเป็นไปโดยราบรื่น มีอุปสรรคมาน้อยเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการเผชิญหน้าระหว่างแนวความคิดของพวกเราที่เรียกว่า “มนุษยชาติ” นั่นเอง

การละเมิดสิทธิมนุษยชนถึงแม้จะมีอยู่โดยทั่วไปก็ตาม แต่อีกด้านหนึ่งนั้นก็มีความพยายามที่จะสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยรัฐต่าง ๆ องค์การระหว่างประเทศ องค์การที่ไม่ใช่ของรัฐบาล ทั้งในระดับสากลและระดับภูมิภาคต่างก็พยายามที่จะกำหนดมาตรฐานร่วมกันเพื่อให้มีการเคารพสิทธิมนุษยชนตลอดไป สำหรับรายละเอียดจะได้กล่าวถึงโดยลำดับต่อไป

๒. แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน¹

หลักการสิทธิมนุษยชนต้องมองย้อนกลับไปตั้งแต่การกำเนิดมนุษย์ขึ้นมาในโลกนี้ แรกเริ่มมนุษย์ก็คงจะไม่แตกต่างไปจากสัตว์ซึ่งต่างก็ต้องดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตรอด ต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุข การเอารัดเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นมากบ้างน้อยบ้าง บางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรม มนุษย์จึงมีความต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครอง มีความปลอดภัยตลอดจนได้รับสิทธิต่าง ๆ ของตนเองอันจะพึงมี

มนุษย์จึงได้พิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ สำหรับแนวความคิดในเรื่องสิทธิตามธรรมชาติเป็นที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชน สำคัญตามแนวความคิดดังกล่าวนี้มีความมนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโดนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดไม่ได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพความเป็นมนุษย์ได้

แนวความคิดเรื่องสิทธิเสรีภาพตามธรรมชาตินี้มีที่มาจากแนวความคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติ “กฎหมายธรรมชาติ” หมายถึง กฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติ คือเกิดมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้น เป็นกฎหมายที่อยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดกาลเทศะ แนวความคิดกฎหมายธรรมชาตินี้ แท้จริงแล้วก็เป็นการพยายามที่จะไม่ให้ผู้มีอำนาจปกครองมีอำนาจมากเกินไป

ที่มาของกฎหมายธรรมชาตินั้น นักปราชญ์มีความคิดเห็นแตกต่างกันไปซึ่งพอจะสรุปได้ ๓

แนวทาง คือ

๑. เกิดจากธรรมชาติโดยตรง เป็นสิ่งที่มีมาเองตามธรรมชาติ

๒. เกิดจากพระเจ้า เป็นแนวความคิดจากทางคริสต์ศาสนาที่เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างมาจากพระเจ้าทั้งสิ้น

๓. เกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์ เห็นว่ามนุษย์ย่อมรู้สึกว่าการกฎหมายธรรมชาตินี้อยู่อันเกิดจากความรู้สึกผิดชอบของมนุษย์เอง

ในการพิจารณาทางนิติปรัชญา กฎหมายธรรมชาตินี้มีความหมายในทางทฤษฎีแตกต่างกันเป็น ๒ นัยคือ

ทฤษฎีที่หนึ่ง ถือว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่มีค่าบังคับสูงกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นเอง ดังนั้นกฎหมายบัญญัติใดที่ขัดหรือแย้งต่อหลักกฎหมายธรรมชาตินี้อย่อมไม่มีค่าบังคับเป็นกฎหมาย

ทฤษฎีที่สอง ถือว่าหลักกฎหมายธรรมชาติเป็นเพียงอุดมคติของกฎหมายบัญญัติ ดังนั้นกฎหมายบัญญัติจึงควรสอดคล้องกับหลักการของกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายบัญญัติใดที่ขัดหรือแย้งกับหลักกฎหมายธรรมชาตินี้อาจถือว่าเป็นกฎหมายที่ไม่มีค่าทางกฎหมายโดยสมบูรณ์ แต่ก็ไม่ถึงกับไม่มีค่าบังคับในทางกฎหมายเสียเลย

สำหรับที่มาของสิทธิมนุษยชนจะได้กล่าวถึงที่มาของแนวความคิดที่สำคัญของนักคิด นักปราชญ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงที่มาของ ปัญหา เหตุผล และพัฒนาการของแนวความคิดซึ่งเป็นที่มาอันสำคัญที่ก่อให้เกิดการต่อสู้เรียกร้อง และได้มาซึ่งสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ส่วนคือ ยุคโบราณ (กรีก-โรมัน) ยุคกลาง และยุคปัจจุบัน

๒.๑ ยุคโบราณ (กรีก-โรมัน)

แต่เดิมอียิปต์โบราณหรือบาบิโลนไม่ได้มีความคิดในการยึดถือเหตุผล แต่ยึดถืออำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การอ้างอำนาจของภูตผี เทพเจ้า เป็นต้น ยุคนี้มีความเชื่อถือในอำนาจเหนือมนุษย์เป็นหลัก เรียกว่ายุคก่อนปรัชญา (Pre-Philosophy Age) ต่อมากกรีกซึ่งถือว่าเป็นบรรพบุรุษที่สำคัญที่สุดทางวัฒนธรรมทางความคิด เป็นป่อเกิดหรือต้นตอของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งนับถือความคิดเห็นของกันและกันโดยใช้เหตุผลจนเป็นที่นับถือกันต่อมาว่าเป็นผู้ให้กำเนิดความคิดในทางปรัชญา

หลักกฎหมายธรรมชาติ เกิดจากปรัชญาเมธีกรีกเป็นผู้คิดค้นและวางรากฐานไว้โดยเริ่มต้นจากเฮราคลิตัส² (Heraclitus) ได้พยายามศึกษาค้นคว้าหาความจริงเกี่ยวกับแก่นสารของชีวิตและพบว่าแก่นสารของชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่ในธรรมชาติอันมีจุดหมายปลายทาง ระเบียบและเหตุผลอันแน่นอน ซึ่งไม่อาจแปรผันได้ นับเป็นการยืนยันว่ากฎเกณฑ์ซึ่งใช้เป็นตัวควบคุม “แก่นสารของชีวิต” นั้นบ่มมีปรากฏอยู่แล้วในธรรมชาติ มิได้เกิดขึ้นจากการบัญญัติหรือเจตจำนงของมนุษย์ผู้มีอำนาจคนใด โดยเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นภาววิสัย (Objective) หรือเป็นจริงอยู่เองโดยธรรมชาติซึ่งอยู่นอกและอยู่เหนือโครงสร้างอำนาจรัฐ

แนวความคิดของเฮราคลิตัสได้ถูกนำมาเป็นพื้นฐานในทางความคิดของนักปราชญ์ในสำนักความคิดที่เรียกว่า “ผู้รู้แจ้งเห็นจริง” หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พวกโซฟิสต์” (Sophists) สำนักความคิดนี้ก่อตัวขึ้นในระหว่างศตวรรษที่ ๕ ก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยุคกรีกกำลังพัฒนาในทางการเมือง สังคมและความคิดอย่างที่สุด ปัญหาทางในทางการเมืองและสังคมทำให้เกิดแนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายและระเบียบของสังคมขึ้นมา บรรดานักปราชญ์เริ่มต้นคิดหาเหตุผลและความชอบธรรมของกฎหมายโดยอาศัยธรรมชาติ ในฐานะเป็นความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งเป็นหลัก ความชอบของกฎหมาย ในยุคนั้นได้เกิดการปกครองแบบทราชาธิปไตยทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคม มีการกดขี่ข่มเหงอย่างไม่เป็นธรรมขึ้น นักปราชญ์โซฟิสต์ได้หยิบเอากฎเกณฑ์ของธรรมชาติขึ้นมาเป็นเหตุผลสำหรับต่อต้านการปกครองแบบยุติธรรมที่เป็นอยู่ โดยถือว่าธรรมชาติเป็นธรรมอันศักดิ์สิทธิ์เหนือกว่ากฎหมายบ้านเมือง ที่บัญญัติขึ้นมาอย่างไม่เป็นธรรม และโดยเหตุที่มนุษย์มีความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ การเรียกร้องให้ยกเลิกระบอบอภิสิทธิ์และระบบทาส พร้อมทั้งให้ผู้ปกครองบ้านเมืองรับรองความเสมอภาคกันในการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ปรัชญากฎหมายธรรมชาติได้รับการพัฒนาต่อมาโดยนักคิดแห่งสำนักสโตอิกส์ (Stoic School) ตามแนวคิดของสโตอิกส์ ธรรมชาติมิใช่เป็นเพียงระเบียบของสรรพสิ่งนอกตัวมนุษย์ แต่เป็นเหตุผลของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวมนุษย์เองด้วย ดังนั้นโดยคติดังกล่าวนี้อะไรของมนุษย์จึงเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเนื่องจากการปฏิวัติในทางความคิดและปรัชญากรีก

ซึ่งนำโดยปรัชญาเมธีคนสำคัญ คือ โซเครตีส (Socrates) เพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) โดยเฉพาะอย่างยิ่งปรัชญาของอริสโตเติลไม่ได้เป็นเพียงพื้นฐานความคิดให้แก่พวกสำนักสโตอิกส์ เท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญให้แก่ปรัชญาตะวันตกยุคใหม่ในแทบทุกสาขา

โซเครตีส³ มีแนวความคิดทางกฎหมายในการอธิบายระบบศีลธรรมและหลักความยุติธรรม จากหลักที่ว่า “Know Thyself” และ “Knowledge is Virtus” แนวความคิดนี้สอนว่า เราควรปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะสิ่งนั้นเป็นธรรมเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ เป็นการวางรากฐานของศีลธรรมอยู่ที่ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) หรือพื้นฐานจิตใจของคนนั่นเอง อาจกล่าวได้ว่าโซเครตีสเป็นผู้รุกรายทางให้กับแนวความคิดสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Nature Law) ที่ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นในเวลาต่อมา

ปรัชญาเมธีผู้ยิ่งใหญ่อีกท่านหนึ่งคือ เพลโต (Plato) เห็นว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นความคิดหรือแบบอันไม่มีวันเปลี่ยนแปลงที่ใช้เป็นบรรทัดฐานต่อกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) โดยกฎหมายที่ตราขึ้นใด ๆ ต้องสอดคล้องกับแบบแห่งกฎหมายธรรมชาตินั้น มิฉะนั้นก็ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นกฎหมายได้ และมีเพียงปรัชญาเมธีผู้มีญาณปัญญาอันบริสุทธิ์เท่านั้นผู้สามารถเข้าถึงแบบหรือเนื้อหาแห่งกฎหมายธรรมชาตินี้ได้

อริสโตเติล⁴ (Aristotle) เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ล้วนแต่มีจุดหมายปลายทางของมัน ด้วยกันทั้งสิ้น โดยเฉพาะสิ่งมีชีวิตจะมีความโน้มเอียงที่จะพัฒนาไปสู่ภาวะที่เป็นอุดมคติ อาจกล่าวได้ว่าสภาวะที่เป็นอุดมคตินั้นเป็นเครื่องดึงดูดให้สิ่งต่าง ๆ พัฒนาไป และในที่สุดก็สรุปว่าสิ่งที่เป็นอุดมคติของสิ่งต่าง ๆ แท้จริงก็คือธรรมชาติของสิ่งนั่นเอง ดังนั้นการที่ทุกสิ่งทุกอย่างคลี่คลายเจริญไปนั้นเป็นการดำเนินไปตามธรรมชาติของมัน สำหรับทางด้านกฎหมายได้แยกออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๑. กฎหมายธรรมชาติ คือมีได้เกิดขึ้นโดยเจตจำนงของบุคคลหนึ่งบุคคลใดแต่เป็นของที่มีอยู่โดยธรรมชาติของมัน เช่น ห้ามฆ่ากัน ห้ามทำร้ายกัน ห้ามลักทรัพย์ เป็นต้น และ

๒. กฎหมายที่มนุษย์คิดบัญญัติขึ้น คือในบางกรณีมีลักษณะที่พิเศษแตกต่างออกไปตามแต่ลักษณะของแต่ละกลุ่มสังคม ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยทั่ว ๆ ไป แนวคิดนี้เป็นต้นตอของกฎหมายธรรมชาติที่เกิดขึ้นต่อมา

สำนักสโตอิกส์ (Stoic School) ก่อตั้งขึ้นในราวศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกาล ผู้ก่อตั้งสำนักคือ เซโน⁵ (Zeno) สำนักสโตอิกส์มีแนวความคิดพื้นฐานว่า ในจักรวาลซึ่งโลกมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งนั้น ประกอบด้วยแก่นสาร (Substance) อันสำคัญอย่างหนึ่งคือ “เหตุผล” หรือ “ความเป็นเหตุเป็นผล” นี้จะเป็นเสมือนกฎเกณฑ์ธรรมชาติที่มีลักษณะแน่นอนทั่วไป หรือเป็นระเบียบสม่าเสมอซึ่งคอยควบคุมความเป็นไปของจักรวาลมนุษย์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติของจักรวาลและเป็นสัตว์โลกที่รู้จักคิดใช้เหตุผล จึงย่อมถูกกำหนดควบคุมโดย “เหตุผล” อันเป็นสากลดังกล่าว เหตุผลในฐานะเป็นพลังงานทางจักรวาลจึงเข้าไปครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างรวมทั้งเป็นพื้นฐานของกฎหมายและความยุติธรรมด้วย ดังนั้น กฎเกณฑ์ธรรมชาติหรือกฎหมายธรรมชาติจึงย่อมถือเป็นสิ่งเดียวกับกฎเกณฑ์แห่งเหตุผล โดยเหตุนี้มนุษย์จึงย่อมเข้าถึงกฎหมายธรรมชาติได้ด้วยการใช้เหตุผลของเขาเอง และเพราะเหตุนี้เองที่ทำให้มนุษย์แตกต่างไปจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายบ้านเมือง มีแนวความคิด ๒ ทาง

๑. แนวความคิดที่เห็นว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่สูงกว่า (Higher Law) ในแง่นี้กฎหมายบ้านเมืองจะขัดแย้งกับกฎหมายธรรมชาติไม่ได้

๒. แนวความคิดที่เห็นว่า กฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายอุดมคติ (Ideal Law) กฎหมายที่บัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายที่เป็นจริง (Reality) ความสัมพันธ์ระหว่างอุดมคติกับความเป็นจริง เป็นความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งและมีลักษณะดึงดูดและผลักดันซึ่งกันและกัน ในทำนองความสัมพันธ์แบบ Dialectic เพราะความเป็นจริงกับอุดมคติแตกต่างกัน ในขณะที่อุดมคติเป็นอย่างหนึ่ง ความเป็นจริงเป็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ในขณะที่เดียวกันก็พยายามพัฒนาความเป็นจริงเข้าสู่อุดมคติให้มากที่สุด และความเป็นจริงหากยิ่งห่างจากอุดมคติมากขึ้นเพียงใดก็ยิ่งไม่พึงปรารถนายิ่งขึ้นเพียงนั้น ถ้าความเป็นจริงใกล้กับอุดมคติแสดงว่าดีขึ้น ถ้าความเป็นจริงห่างออกไปจากอุดมคติแสดงว่าเลวลง แต่ในความเป็นจริงจะเลวถึงขีดสุดไม่ได้ อุดมคติและความเป็นจริงจึงสัมพันธ์กันในลักษณะนี้

ในยุคกรีกนี้เองได้มีการคิดค้นคำว่า “พลเมือง (Citizen) หรือ Citoyen” ขึ้น กล่าวคือปัจเจกชนมิได้เป็นเพียงบุคคลซึ่งมีหน้าที่และคอยปฏิบัติตามคำสั่งแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ยังเป็น “พลเมือง” ที่มีสิทธิทางการเมืองด้วย แต่ในนครรัฐกรีกนั้นมนุษย์ทุกคนมิได้มีฐานะเป็นพลเมือง เพราะทาสและคนต่างด้าวไม่มีสิทธิของพลเมือง

แม้ว่านักปราชญ์กรีกจะก่อให้เกิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติ แต่แนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติก็ไม่ได้ถูกนำมาใช้ทางปฏิบัติอย่างจริงจังในนครรัฐกรีกเลย ต่อมาเมื่อนครรัฐกรีกเสื่อมอำนาจลง กรุงโรม ซึ่งเกิดขึ้นจากกลุ่มชนอันเป็นเผ่าชวานาเล็ก ๆ แต่เป็นนักรบ จึงแผ่ขยายอาณาจักรออกไปกว้างใหญ่ไพศาล โดยเริ่มจากรูปแบบการปกครองแบบนครรัฐ จนกลายเป็นจักรวรรดิโรมัน (Roman Empire) ที่ยิ่งใหญ่ อารยธรรมโรมันรุ่งเรืองมากโดยเฉพาะในด้านความคิดทางกฎหมายและการปกครอง แต่เดิมนั้นกฎหมายโรมันถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้เฉพาะกับพลเมืองชาวโรมันเท่านั้น เรียกว่า Jus Civile ในกรณีที่ชาวต่างชาติเกิดข้อพิพาทกันเองจะไม่ใช้กฎหมายโรมันแต่จะใช้กฎหมายของชาตินั้น ๆ กันเอง แต่เมื่อเกิดข้อพิพาทขึ้นระหว่างชาวโรมันกับชาวต่างชาติก็จะมีปัญหาว่าจะเอากฎหมายใดมาใช้จึงจะเป็นธรรม การจะเอากฎหมายของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินย่อมไม่เป็นธรรมแก่อีกฝ่ายหนึ่ง นักกฎหมายโรมันได้หาหลักเกณฑ์โดยอาศัยแนวความคิดของสำนักสโตอิกส์มาช่วย คือ จากความเชื่อว่ากฎหมายธรรมชาติหรือ Jus Naturale เป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นเหตุเป็นผลสอดคล้องกับธรรมชาติ มีผลใช้ได้ทั่วไปครอบคลุมทุกชาติทุกภาษา ดังนั้นหลักกฎหมายที่เป็นที่ยอมรับตรงกันในหมู่ชนชาติต่าง ๆ ย่อมเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปที่มีลักษณะสอดคล้องกับหลักกฎหมายธรรมชาติ และย่อมจะถือเป็นเกณฑ์สำหรับใช้ตัดสินข้อพิพาทระหว่างชาวโรมันกับชาวต่างชาติต่างภาษาได้ หลักกฎหมายที่เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชนชาติต่าง ๆ นี้เรียกว่า Jus Gentium ซึ่งแปลว่ากฎหมายนานาชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่บรรดาผู้พิพากษาโรมันประกาศใช้บังคับในการพิจารณาคดีเพื่อความเป็นธรรม ซึ่งได้มีการใช้บังคับต่อ ๆ กันมาเป็นเวลานาน เรียกว่า Jus Honorarium ซึ่งหมายถึงกฎหมายที่ผู้ดำรงตำแหน่งอันทรงเกียรติประกาศไว้ หลักเกณฑ์เหล่านี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ผู้พิพากษาอาศัยหลักเหตุผลและความเป็นธรรมพัฒนาขึ้นเพื่อปรุงแต่งกฎหมายโรมัน Jus Civile ให้ยุติธรรมมากขึ้น กฎหมายโรมันได้พัฒนาจนกลายเป็นระบบกฎหมายที่ยิ่งใหญ่บริบูรณ์ ทั้งนี้เพราะความคิดเรื่องเหตุผลความเป็นธรรมตามทัศนะของปรัชญากฎหมายธรรมชาติเป็นเครื่องปรุงแต่งหล่อเลี้ยง ประวัติศาสตร์กฎหมายโรมันจึงนับเป็นประวัติศาสตร์

กฎหมายที่แสดงให้เห็นอิทธิพลและการคลี่คลายตัวของ Natural law ในระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในสมัยโรมัน

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่า แม้ว่านักนิติศาสตร์โรมันจะแยกกฎหมายธรรมชาติออกจากกฎหมายบ้านเมืองก็ตาม แต่นักนิติศาสตร์โรมันถือว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นกฎเกณฑ์ที่ชักนำให้กฎหมายบ้านเมืองคล้อยตาม ไม่ใช่เป็นกฎหมายสูงกว่ากฎหมายบ้านเมืองที่หากกฎหมายบ้านเมืองขัดต่อกฎหมายธรรมชาติแล้วจะทำให้กฎหมายบ้านเมืองนั้นใช้บังคับไม่ได้แต่อย่างใด ในทางปฏิบัติ นักกฎหมายโรมันไม่เคยอ้างว่ากฎหมายบ้านเมืองไม่มีผลบังคับเพราะขัดต่อกฎหมายธรรมชาติเลย

นักปราชญ์คนสำคัญของโรมันคือ ชิเซโร (Cicero) ได้รับแนวความคิดมาจากปรัชญาของกรีกในเรื่องหลักกฎหมายธรรมชาติ ได้กล่าวว่า “กฎหมายที่แท้จริงคือเหตุผลที่ถูกต้อง กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ แผ่ซ่านในทุกสิ่งทุกอย่างสม่ำเสมอในรันดร์ เป็นกฎหมายที่ก่อให้เกิดหน้าที่โดยคำสั่งของกฎหมาย และห้ามกระทำจากความชั่วโดยข้อห้ามของกฎหมายเป็นหน้าที่อันศักดิ์สิทธิ์ที่จะไม่พยายามบัญญัติกฎหมายให้ขัดแย้งกับกฎหมายนี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจยกเลิกหรือทำให้เสื่อมคลายลง อันที่จริงแล้วไม่ว่าจะเป็นวุฒิสภาหรือประชาชนก็ตาม หากอาจหลุดพ้นจากความผูกพันของกฎหมายนี้ได้ไม่ และไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่จะพึ่งพาสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่น นอกจากตัวเราเองที่จะเป็นผู้แสดงออกหรือตีความกฎหมาย กฎหมายนี้ไม่เป็นอย่างหนึ่งที่กรุงโรมหรืออีกอย่างหนึ่งที่เอเธนส์ ไม่เป็นอย่างหนึ่งในขณะนี้หรืออีกอย่างหนึ่งในเวลาต่อมา แต่เป็นกฎหมายประการเดียวที่เป็นนิรันดร์และไม่เปลี่ยนแปลง และมีความผูกพันทุกชาติทุกภาษาตลอดกาล ชิเซโรได้ยืนยันว่ากฎหมายเป็นเรื่องเหตุผลที่เป็นไปโดยธรรมชาติ สอดคล้องกับธรรมชาติ และกฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่อยู่สูงกว่ากฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้น

๒.๒ ยุคกลาง

ก่อนที่จักรวรรดิโรมันจะเสื่อมอำนาจลง คริสต์ศาสนาได้แผ่ขยายอิทธิพลเข้ามาจนในที่สุดจักรพรรดิคอนสแตนติน^๑ ได้รับเอาคริสตศาสนาไว้เป็นศาสนาประจำชาติโรมัน โดยมีความเชื่อว่า พระผู้เป็นเจ้าของโลกและผู้สร้างโลกและสร้างมนุษย์ขึ้นมา แต่เหตุที่โลกมนุษย์มีแต่ความชั่วนั้นเป็นเพราะมนุษย์ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของพระผู้เป็นเจ้าของโลกมนุษย์จึงมีแต่จะตกต่ำลง ทางรอดมีอยู่ทางเดียวคือมนุษย์จะต้องยอมรับพระเยซูซึ่งเป็นพระบุตรที่พระผู้เป็นเจ้าของโลกมนุษย์ส่งลงมาโลกมนุษย์เพื่อจะโปรดมนุษย์ เพราะฉะนั้นมนุษย์จึงต้องยอมรับพระเยซูและศาสนาคริสต์จึงจะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระผู้เป็นเจ้าของโลก คริสต์ศาสนาได้เผยแพร่ออกไปก่อนที่พระเยซูจะจากโลกมนุษย์ไป พระองค์ได้ตั้งให้นักบุญปีเตอร์ (Saint Peter) เป็นผู้ตั้งศาสนจักรขึ้นมา โดยได้รับมอบหมายจากพระผู้เป็นเจ้าของโลกให้คอยดูแลสัตว์โลกให้อยู่ในครรลองคลองธรรม ซึ่งต่อมานักบุญปีเตอร์ได้มอบอำนาจให้แก่พระสันตะปาปา (Pope) สืบต่อกันเรื่อยมา นักปราชญ์ที่มีบทบาทสำคัญคือ นักบุญอ็อกสติน นักปราชญ์สมัยนั้นได้นำเอาปรัชญากฎหมายธรรมชาติมาพัฒนา แต่พยายามทำให้สอดคล้องกับหลักคำสอนและคติทางศาสนาคริสต์โดยนำเอาแนวคิดของ สโตอิกส์มาผสมผสานกับคติทางศาสนาคริสต์ในเรื่องบาปบุญคุณโทษ คือตามคติของศาสนาคริสต์เห็นว่ามนุษย์มีบาปไม่ฟังหลักธรรมคำสอนของพระผู้เป็นเจ้าของโลกจึงเป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายศาสนาคริสต์ที่จะต้องทำให้กฎหมายที่มนุษย์บัญญัติขึ้นมามีส่วนใกล้เคียงกับหลักธรรมอมตะของพระผู้เป็นเจ้าของโลก ด้วยเหตุนี้ฝ่ายศาสนจักรจึงต้องมีอำนาจสูงกว่ารัฐและที่มนุษย์

จำเป็นต้องมีรัฐเพื่อทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมและให้ความพิทักษ์แก่ศาสนจักรซึ่งจะเป็นหนทางให้สังคมมนุษย์บรรลุความดีงามในที่สุด ดังนั้นทฤษฎีนี้ถือว่า อำนาจอธิปไตยของฝ่ายฆราวาสเป็นสิ่งที่ชั่วร้าย จึงถูกนำมาเป็นเหตุผลของปรัชญาทางการเมือง สำหรับการอ้างอำนาจอธิปไตยของฝ่ายศาสนจักร

ต่อมานักบวชและนักปราชญ์ชาวอิตาลีคือ เซนต์ โทมัส อควีนาส⁷ (St. Thomas Aquinas) มีแนวความคิดที่ไม่ถือว่ารัฐเป็นสถาบันทางสังคมที่ชั่วร้ายอีกต่อไป แต่กลับเห็นว่ารัฐเป็นแหล่งรวมของกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมและขณะเดียวกันรัฐก็จะเป็นเครื่องมือสำหรับการบรรลุความดีและความยุติธรรมของสังคมมนุษย์ เซนต์ โทมัส อควีนาส ได้นำเอาความคิดเรื่องเหตุผลมาถ่วงถ่วงให้มีสถานะสูงส่งขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้ออกอยู่ภายใต้ความเชื่อแบบสมัยกลางตอนต้นที่เน้นศรัทธาไม่นับถือเหตุผลของมนุษย์กันมาหลายร้อยปี เซนต์ โทมัส อควีนาส ได้เชื่อมโยงความคิดทางปรัชญาของอริสโตเติลให้ประสานเข้าเป็นเนื้อเดียวกับความคิดของพวกคริสเตียน โดยได้ยกย่องเหตุผลว่าเป็นสิ่งสำคัญและเป็นสาระสำคัญอย่างหนึ่งของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับข้อจำกัดของเหตุผลมนุษย์และยังนับถือเจตจำนงของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าอยู่และอธิบายถึงบทบาทของเจตจำนงของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่ยังต้องมีอยู่เพราะความไม่สมบูรณ์ของมนุษย์

ก่อนสมัยกลางถือว่ากฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ (Positive Law) ไม่ควรขัดกับกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) แต่ในสมัยกลาง เซนต์ โทมัส อควีนาส ได้เห็นว่า กฎหมายมนุษย์จะต้องสอดคล้องกับกฎหมายธรรมชาติ ถ้ากฎหมายมนุษย์ขัดต่อกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายมนุษย์ไม่มีค่าจะนับเป็นกฎหมาย เป็นการเน้นหลักกฎหมายลำดับที่สูงกว่า (Higher Law) เน้นว่ากฎหมายธรรมชาติและกฎหมายศักดิ์สิทธิ์เป็นกฎหมายที่สูงกว่ากฎหมายบ้านเมืองของมนุษย์ ถ้ากฎหมายบ้านเมืองขัดต่อกฎหมายธรรมชาติและหรือขัดต่อกฎหมายศักดิ์สิทธิ์ กฎหมายนั้นย่อมไร้ผล และราษฎรย่อมมีสิทธิไม่เชื่อฟังผู้ปกครองได้ (The Right of Disobedience) ทั้งนี้เพราะราษฎรย่อมมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายศักดิ์สิทธิ์เหนือสิ่งอื่นใด ความคิดของ เซนต์ โทมัส อควีนาส จึงมีฐานะเสมือนข้อต่อทางความคิดกฎหมายธรรมชาติที่เน้นความสำคัญของเหตุผลที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกคือตั้งแต่เพลโต อริสโตเติล สโตอิคส์ และสมัยโรมัน ให้ถ่ายทอดต่อมาในสมัยกลางอย่างไม่ขาดสาย และส่งทอดต่อมาจนถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดตอน

มีข้อสงสัยประการหนึ่งว่า แม้เซนต์ โทมัส อควีนาส จะเน้นอิทธิพลของคริสต์ศาสนา แต่เป็นการเน้นคนละลักษณะกับปรัชญาเมธีร่วมสมัยคนอื่น ๆ กล่าวคือ ในขณะที่ผู้อื่นถือว่า คริสตจักรสำคัญกว่าอาณาจักรโดยมีคริสตจักรเป็นผู้นำ ส่วนอาณาจักรเป็นผู้ตามการคิดเช่นนี้เป็นการนำศาสนาไปปนกับการเมืองและเป็นการบังคับให้ผู้นำทางการเมืองยอมตนต่อผู้นำศาสนา ดังเห็นจากคตินิยมที่ว่า ผู้ขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นกษัตริย์ในยุโรป ต้องมาคุกเข่าต่อหน้าพระสันตปาปาเพื่อให้พระองค์ประทานพรและสวมมงกุฎ แต่เซนต์ โทมัส อควีนาส กลับอธิบายใหม่ว่า แท้จริงแล้ว ศาสนจักรเป็นคนละส่วนกับอาณาจักร หรืออีกนัยหนึ่ง ศาสนาต่างกับการเมือง การปกครองรัฐและการใช้ชีวิตในรัฐต้องอาศัยระเบียบที่ตราในรัฐ ดังที่เรียกว่า “กฎหมายของมนุษย์” (Human Law) ส่วนการดำรงชีวิตในศาสนจักรต้องอาศัยระเบียบปฏิบัติพิเศษดังที่เรียกว่า “กฎศักดิ์สิทธิ์” (Divine Law) ทั้งระเบียบหรือกฎหมายของศาสนจักรและอาณาจักรต้องอยู่ใต้กฎเกณฑ์เดียวกันซึ่งได้แก่ “กฎธรรมชาติ” (Natural Law) และ “กฎนิรันดร” (Eternal Law) อันพระเจ้าผู้เป็นเจ้าได้กำหนดดั่งนี้ แต่เมื่อพระเจ้ามี

หน้าที่นำมนุษย์ให้พ้นทุกข์ พระเจ้าจึงเป็นผู้นำความคิดในเรื่องกฎหมายและการเมืองโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เพราะการที่ประชาชนถูกกดขี่ข่มเหงโดยกษัตริย์ที่ไร้คุณธรรม ถูกข่มเหงโดยกฎหมายที่เลวร้ายถือว่าเป็นความทุกข์อย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งพระเจ้าเป็นเจ้าของบาบัตให้

เซนต์ โทมัส อไควนัส สอนว่ากฎเกณฑ์ของจักรวาลและโลกมนุษย์ มีอยู่ ๔ ประเภท คือ

๑. Lex aeterna (Eternal Law) กฎหมายนิรันดร คือ แบบแผนการปกครองขององค์ผู้ปกครองใหญ่ คือ แบบแผนของพระเจ้าเป็นเจ้านั่นเอง แบบแผนนี้เป็นเหตุผลและปัญญาอันศักดิ์สิทธิ์ที่กำกับความเคลื่อนไหวและการกระทำทั้งปวงในจักรวาล สรรพสิ่งที่ดำเนินไปภายใต้ลิขิตอันศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าเป็นเจ้านั้นล้วนอยู่ภายใต้บังคับและกำกับของกฎหมายนิรันดร

๒. Lex naturalis (Natural Law) กฎหมายธรรมชาติ คือ กฎหมายนิรันดรนั่นเอง แต่เป็นกฎหมายนิรันดรเฉพาะบางส่วนที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้ด้วยเหตุผลของมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวทุกคน หมายความว่าเหตุผลรู้ผิดชอบชั่วดีของมนุษย์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายนิรันดร แต่เรียกว่ากฎหมายธรรมชาติก็เพราะเป็นเหตุผลที่ดำรงอยู่ในธรรมชาติของความเป็นคน

๓. Lex divina (Divine Law) กฎหมายศักดิ์สิทธิ์ คือ กฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้รับรู้ด้วยการชี้ทางสวรรค์ หรือการบันดาลเปิดเผยให้รู้ (Revelation) ของพระเจ้าได้แก่พระราชบัญญัติตามพระคัมภีร์ไบเบิล และ Dogma ศาสนจักรประกาศว่าเป็นผลจากการดลบันดาลของพระเจ้า กฎเกณฑ์ส่วนนี้เป็นกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ปกติจะไม่สามารถเข้าใจได้ด้วยเหตุผล เมื่อไม่เข้าถึงเหตุผลพระเจ้าจึงทรงเปิดเผยให้รู้โดยทางพระคัมภีร์และทางศาสนจักรเป็นกฎหมายเกณฑ์มาประกอบ ทำให้มนุษย์ประพฤติดีประพฤติชอบได้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ได้จากกฎหมายธรรมชาติ กฎเกณฑ์เหล่านี้มักเป็นกฎเกณฑ์ทางความเชื่อทางศาสนาหรือทางศีลธรรมที่ชี้ขาดกันด้วยเหตุผลไม่ได้

๔. Lex humana (Human Law) กฎหมายมนุษย์ คือ บัญชาของเหตุผลเพื่อความดีงามร่วมกันที่บัญญัติขึ้นโดยผู้มีหน้าที่ในการดูแลรักษาประชาคมและได้ประกาศใช้แล้ว

เซนต์ โทมัส อไควนัส ได้พัฒนาแนวความคิดทางการเมืองและกฎหมายจนเป็นปรัชญา Scholastic ได้ถือว่ารัฐเป็นสถาบันทางสังคมของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เนื่องจากความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่ต้องการรวมตัวอยู่กันเป็นหมู่เหล่า รัฐคืออาณาจักรของพระเจ้าที่ยังไม่สมบูรณ์แบบ รัฐจึงมีหน้าที่ทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีสันติสุขและนำทางให้มนุษย์ประกอบแต่กรรมดีร่วมกัน รัฐจึงไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายอีกต่อไป แต่สังคมจะต้องมีการปกครอง และมีการออกกฎหมายมาควบคุมและวางกฎเกณฑ์ความประพฤติของมนุษย์ กฎหมายบัญญัติของมนุษย์ต้องอยู่ภายใต้กรอบของหลักความยุติธรรมตามกฎหมายของพระเจ้า ด้วยเหตุนี้รัฐในฐานะเป็นผู้ใช้อำนาจปกครอง จึงมีพันธกรณีที่จะต้องบัญญัติกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคมมนุษย์เท่านั้น กฎหมายใดที่บัญญัติขึ้นมาแล้วมีผลบังคับไม่เป็นธรรมย่อมตกเป็นโมฆะทั้งสิ้น จะเห็นได้ว่าศาสนจักรยังมีอำนาจสูงสุด แต่ก็ให้รัฐมีส่วนในการใช้อำนาจปกครองด้วย อย่างไรก็ตามก็ยังคงให้ความสำคัญต่อความเป็นธรรมอยู่ แต่เป็นความเป็นธรรมที่เกิดจากเจตจำนงของพระเจ้า จึงนับได้ว่าเป็นแนวความคิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติอยู่นั่นเอง

๒.๓ ยุคปัจจุบัน

เป็นระยะเวลาอันยาวนานที่บ้านเมืองตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนจักร แต่ต่อมาเกิดมีแนวความคิดใหม่ ๆ ขึ้น ทำให้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคม ในระยะแรกที่เป็นช่วงฟื้นฟูระหว่างศตวรรษที่ ๑๔ ถึง ๑๖ มีความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปะและวรรณกรรม ทำให้ผู้เกิดความพยายามในการแสวงหา ก่อให้เกิดแนวความคิดแบบปัจเจกชน (Individualism) ขึ้น ต่อมาได้เข้าสู่ช่วงปฏิรูปในศตวรรษที่ ๑๖ มีการแยกตัวเป็นอิสระในความเชื่อทางศาสนา ระหว่างฝ่ายศาสนจักรโรมันคาทอลิกและฝ่ายนิกายโปรเตสแตนต์ ที่เกิดขึ้นใหม่ในศาสนาคริสต์ในที่สุดฝ่ายนิกายโปรเตสแตนต์ก็ไม่ขึ้นอยู่กับฝ่ายศาสนจักรโรมันคาทอลิกอีกต่อไป หลังจากนั้นต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการรวมตัวเป็นรัฐต่าง ๆ มากขึ้น มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้านการค้ากว้างขวางขึ้น ส่งผลให้ทางรัฐต้องการความชอบธรรม ทางกฎหมายในการปกครอง ส่วนทางฝ่ายประชาชนได้เรียกร้องในฐานะปัจเจกชนมีการคุ้มครองตามกฎหมายโดยต่างฝ่ายก็กล่าวอ้างถึงหลักกฎหมายธรรมชาติ ปรัชญากฎหมายธรรมชาติก็กลับไปมีแนวความคิดแบบเหตุผลนิยม ซึ่งเน้นธรรมชาติของมนุษย์ว่ามีสติปัญญาและเหตุผล ซึ่งเป็นบ่อเกิดของหลักกฎหมายธรรมชาติ (Great ages of Natural Law) แต่เป็นความคิดกฎหมายธรรมชาติฝ่ายอาณาจักร (Secular natural law) ซึ่งเน้นธรรมชาติของมนุษย์ (Human Natural) ว่ามีสติปัญญา หรือเหตุผล (Reason) และเหตุผลในธรรมชาติมนุษย์นี้แหละเป็นรากฐานของกฎหมายธรรมชาติ

เมื่อรัฐและประชาชนเป็นอิสระไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของศาสนจักรแล้ว ความขัดแย้งก็ได้ก่อตัวขึ้นใหม่ระหว่างรัฐและประชาชนแทน คือรัฐเองนั้นก็ต้องการอำนาจเด็ดขาดในทางการเมืองเพื่อปกครองบ้านเมือง และประชาชนเองก็เรียกร้องสิทธิและเสรีภาพ ต่างฝ่ายต่างใช้เหตุผลต่าง ๆ มาสนับสนุนความชอบธรรมของตน ทางฝ่ายรัฐได้ใช้อำนาจปกครองที่ไม่เป็นธรรมจนก่อให้เกิดภาวะสงครามจนนำไปสู่ความสูญเสียทั้งต่อทรัพย์สินและต่อมนุษยชาติอย่างรุนแรงเกินกว่าจะบรรยายได้ ทางฝ่ายประชาชนได้ใช้แนวความคิดปัจเจกชนนิยมเป็นแนวทางในการต่อสู้จนก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่สำคัญ คือการปฏิวัติของอังกฤษเมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘ การประกาศอิสรภาพของอเมริกาเมื่อ ค.ศ. ๑๗๗๖ และการปฏิวัติฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๗๘๘ ในการต่อสู้ของทั้งสองฝ่ายกล่าวอ้างถึงปรัชญากฎหมายธรรมชาติและทฤษฎีสัญญาประชาคม

ทฤษฎีสัญญาประชาคมมีลักษณะที่อธิบายได้คือ แต่เดิมมนุษย์มีชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาติ ไม่มีกฎระเบียบทางสังคมและการเมืองแต่อย่างใด ต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นสังคมมนุษย์ได้มีสัญญาว่าจะเคารพซึ่งกันและกัน และอยู่ร่วมกันโดยสันติ นอกจากนี้ยังมีสมมติฐานว่า ได้มีข้อตกลงว่าจะเคารพเชื่อฟังผู้ปกครองที่ทุกคนยินยอมพร้อมใจกันยอมรับเป็นผู้นำ ทฤษฎีสัญญาประชาคมมีลักษณะสำคัญที่ถือว่าประชาชนคือที่มาของอำนาจทางการเมือง และเห็นว่ารัฐคือสิ่งสมมติทางกฎหมายที่ประกอบขึ้นด้วยเจตจำนงและความยินยอมร่วมกันของบุคคลแต่ละคนในสังคม การก่อกำเนิดอำนาจรัฐมีลักษณะคล้ายกับการตกลงทำสัญญาระหว่างบุคคลตามกฎหมายแพ่ง ทฤษฎีสัญญาประชาคมจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับกฎหมายธรรมชาติ เพราะสมมติฐานของทฤษฎีจะเป็นเครื่องกำหนดว่า หลักกฎหมายธรรมชาติจะมีความสำคัญและอำนาจบังคับเพียงใดในการปกครองบ้านเมือง ในที่นี้จึงจะขอกกล่าวถึงนักปราชญ์คนสำคัญว่ามีแนวความคิดอย่างไรพอสังเขปตามลำดับ

จอห์น ล็อก^๑ (JOHN LOCKS) เชื่อว่ามนุษย์ใน “สภาวะตามธรรมชาติ” เป็นอิสระและมีความเสมอภาค คือมนุษย์สามารถกระทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกกระทำภายในขอบเขตที่กฎแห่งธรรมชาติวางไว้ และไม่มีผู้ใดมีสิทธิหรือมีอำนาจมากกว่าผู้ใด จอห์น ล็อก มีความเห็นว่าใน “สภาวะตามธรรมชาติ” เป็นสภาวะแห่งสันติสุข เป็นสภาวะที่มนุษย์ต่างมีเจตนาดีต่อกัน มีการช่วยเหลือและประพฤติดต่อกันอย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย โดยมีเหตุผลว่าการที่สภาวะตามธรรมชาติมีลักษณะดังที่กล่าวมาเป็นเพราะว่า “สภาวะตามธรรมชาติ” มีกฎแห่งธรรมชาติควบคุมอยู่ซึ่งผูกมัดทุกคน เหตุผลจากกฎแห่งธรรมชาติสอนมนุษย์ชาติทั้งปวงว่า โดยที่มนุษย์เสมอกันและเป็นอิสระต่อกันมนุษย์เราจึงไม่ควรทำอันตรายผู้อื่นไม่ว่าจะในเรื่องชีวิต สุขภาพ อิสรภาพและทรัพย์สินสมบัติ

จอห์น ล็อก เชื่อว่า มนุษย์สละทิ้ง “สภาวะตามธรรมชาติ” ด้วยเหตุผลสองประการ คือ

“สภาวะตามธรรมชาติ” ขาดองค์การที่กระทำหน้าที่ลงโทษผู้ละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของผู้อื่น และขาดองค์การที่กระทำหน้าที่คุ้มครองป้องกันมิให้สิทธิในร่างกายและทรัพย์สินถูกล่วงละเมิด ดังนั้นเมื่อมนุษย์ร่วมกันทำ “สัญญาประชาคม” ก็เพื่อมีหลักประกันในความมั่นคงแห่งสิทธิตามธรรมชาตินั่นเอง แต่สังคมที่มีระเบียบจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นยอมสละอำนาจที่จะบังคับใช้กฎหมายธรรมชาติด้วยตนเองให้กับสังคม และยอมรับที่จะอยู่ภายใต้อำนาจ ๆ หนึ่งซึ่งได้รับมอบหมายให้ปราบปรามผู้ล่วงละเมิดสิทธิตามธรรมชาติ อำนาจที่ยอมรับให้มีอำนาจบังคับบัญชาของตนคือ “องค์อธิปัตย์” นั่นเอง จอห์น ล็อก เห็นว่า “องค์อธิปัตย์” ไม่ได้มีอำนาจที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ทั้งนี้เพราะในประการแรก อำนาจขององค์อธิปัตย์นั้นเกิดจาก “สัญญา” ย่อมเป็นธรรมดาที่อำนาจดังกล่าวจะมีเพียงเท่าที่จำเป็น เพื่อให้วัตถุประสงค์ของประชาคมที่มนุษย์ก่อตั้งขึ้นมาบรรลุเป้าหมาย

และในประการต่อมา การที่มนุษย์สละทิ้ง “สภาวะตามธรรมชาติ” มาก่อตั้งสังคมขึ้นก็ด้วยหวังที่จะมีหลักประกันในความปลอดภัยทางร่างกายและทรัพย์สินของตนเท่านั้น ดังนั้นแม้ว่าประชาคมจะมีอำนาจจำกัดสิทธิเสรีภาพของสมาชิกประชาคมให้ลดน้อยลงได้ แต่ย่อมไม่อาจทำลายล้างสิทธิเสรีภาพทั้งปวงของสมาชิกซึ่งเคยมีอยู่ใน “สภาวะตามธรรมชาติ” ได้ และจอห์น ล็อก ได้ให้ความสำคัญแก่ปัจเจกชนซึ่งมีสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) ซึ่งเห็นว่าตามหลักสิทธิตามธรรมชาติมนุษย์ทุกคนย่อมมีสิทธิโดยกำเนิดในชีวิต เสรีภาพและทรัพย์สิน สิทธิตามธรรมชาตินี้จึงไม่อาจจำหน่ายจ่ายโอนหรือถูกยกเลิกได้ไม่ว่ากรณีใด ๆ

จอห์น ล็อก ใช้แนวทางปรัชญาแบบเหตุผลนิยมแลประจักษ์วาหะเข้าวิเคราะห์การเมือง เห็นว่ามนุษย์และสังคมแยกจากกันไม่ได้ เพราะสังคมประกอบขึ้นจากมนุษย์ สังคมจึงมีวัตถุประสงค์สุดท้ายคือ ความผาสุกและความสงบของมนุษย์ซึ่งเป็นสมาชิก จอห์น ล็อก สรุพบว่า อำนาจทุกชนิดในสังคมมีข้อจำกัด ข้อจำกัดที่สำคัญของอำนาจก็คือ การคุ้มครองเสรีภาพและกรรมสิทธิ์ (กรรมสิทธิ์ก็เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ก่อนเข้าร่วมเป็นสังคม) หากผู้ปกครองฝ่าฝืนดำเนินการ ปกครองแบบทรราช ประชาชนยังสงวนสิทธิซึ่งเป็นสิทธิของมนุษย์ทุกคนบนโลกที่จะตรวจสอบว่าสิ่งที่ผู้มีอำนาจกระทำนั้น ยุติธรรมหรือไม่ ทั้งนี้เป็นไปตามกฎหมายธรรมชาติซึ่งอยู่เหนือกว่าและมีมาก่อนมนุษย์

ฌอง ฌาคส์ รูสโซ^๑ (Jean Jacques Rousseau) ได้เขียนหนังสือชื่อ “สัญญาประชาคม” (Contrat Social) ที่มีชื่อเสียงขึ้น รูสโซ ได้ค้นคว้าหาเหตุผลมาอธิบายความชอบธรรมของอำนาจอธิปัตย์ที่เป็นของประชาชน ซึ่งเขาถือว่าเกิดจากเจตจำนงร่วมกันของประชาชน แต่ขณะเดียวกันเขาก็เน้นความสำคัญของเสรีภาพส่วนบุคคล และความเสมอภาคของบุคคลทุกคนในสังคม เขาเห็นว่าใน

สภาวะตามธรรมชาติ มนุษย์มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนดำรงชีวิตร่วมกันด้วยความสามัคคีปรองดอง มีความพอใจในชีวิตตามธรรมชาติและรักความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ รูสโซอธิบายว่าความเป็นเอกภาพของสังคม อันเกิดจากความสามัคคีปรองดองกัน มีความสำคัญสูงสุดเท่ากับเสรีภาพส่วนบุคคล ซึ่งเป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ เขาเห็นว่าเสรีภาพและความเสมอภาคเป็นแก่นแท้ของความสุขมนุษย์ แต่เมื่อมีความจำเป็นจะต้องมารวมตัวกัน จึงต้องคิดค้นหารูปแบบการรวมตัวกันเป็นสังคมที่สามารถให้หลักประกันอย่างเพียงพอแก่เสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ดังนั้นการมีสัญญาประชาคมระหว่างกัน มนุษย์จึงจำเป็นต้องมีรัฐในฐานะเป็นหลักประกันสิทธิในความเสมอภาคและความมีเสรีภาพ ความชอบธรรมของการมีรัฐจึงอยู่ที่ความสามารถที่จะให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของประชาชนเท่านั้น รัฐจึงต้องรับรองและคุ้มครองทำนุบำรุงสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน เสรีภาพและความเสมอภาคจึงไม่ใช่เพียงสิทธิตามธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นสิทธิตามกฎหมายที่ประชาชนทุกคนสามารถยกขึ้นกล่าวอ้างต่อรัฐได้อย่างเท่าเทียมกัน รัฐและกฎหมายจึงต้องอยู่ภายใต้บังคับของเจตจำนงร่วมกันของประชาชนซึ่งเป็นผู้ก่อกำเนิดรัฐขึ้นมา

ในเรื่องทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมาย รูสโซเห็นว่าในสังคมธรรมชาติ กฎธรรมชาติทำให้มนุษย์ไม่ทำอันตรายคนอื่น แต่ในสังคมตามสัญญาประชาคมนั้น กฎที่ใช้เป็นกฎหมาย (Loi Juridique) จะเป็นกฎหมายได้ก็ต้องมาจากเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนเท่านั้น และเมื่อกฎหมายเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ร่วมกันของปวงชนแล้วกฎหมายเท่านั้นจึงจะจำกัดสิทธิเสรีภาพของแต่ละคนได้ แนวคิดของรูสโซนี้ได้รับอิทธิพลจากกฎหมายธรรมชาติมากพอ ๆ กับ จอห์น ล็อก แต่รูสโซมองแตกต่างไปที่เป็นผู้ก่อตั้งทฤษฎีสัญญาประชาคมให้เป็นที่มาของ “อำนาจอธิปไตยของปวงชน” (Souverainete populaire) คือสัญญาประชาคมนี้เป็นสัญญาที่สมาชิกแต่ละคนทำสัญญากับคนอื่น ๆ ทุกคนว่าเราทุกคนจะยอมมอบร่างกายและอำนาจทุกอย่างที่มีอยู่ร่วมกันภายใต้อำนาจอสูงสุดของเจตนารมณ์ร่วมกันของสังคม และเราก็จะได้รับส่วนในฐานะที่เป็นสมาชิกที่แยกจากกันมิได้ของส่วนรวม ผู้เข้าร่วมแต่ละคนรวมกับทุกคนไม่ใช่กับใครคนใดคนหนึ่ง โดยนัยนี้เขาผู้นั้นไม่ต้องเชื่อฟังใครนอกจากตัวเอง และยังคงมีเสรีภาพเหมือนเมื่อก่อน ตามความเห็นของรูสโซแล้ว สัญญาประชาคมนี้ก่อให้เกิดผลหลายประการคือ ประการแรก ร่างกายและทรัพย์สิน ได้รับความคุ้มครองจากสังคมร่วมกัน ประการที่สองเจตนารมณ์ร่วมกันของสังคมนี้ เป็นเจตนารมณ์ร่วมกัน ไม่ใช่ของบุคคลใดหรือกลุ่มคน ดังนั้นแต่ละคนรวมกับบุคคลเป็นหนึ่งและเชื่อฟังตนเอง เจตนารมณ์ร่วมกัน (Volonte generale) จึงสูงสุดและไม่มีทางขัดกับประโยชน์ของสมาชิกแต่ละคนได้

เมื่อสังคมมีความเจริญมากขึ้น นักวิชาการได้รวมตัวกันทำการศึกษาแนวความคิดทางกฎหมายต่าง ๆ จนเกิดสำนักกฎหมายต่าง ๆ ขึ้น และในช่วง “สมัยใหม่” (Modern Times) ประมาณปี ค.ศ. ๑๔๕๓ ถึง ค.ศ. ๑๗๘๙ ก็เกิด “สำนักกฎหมายธรรมชาติ” (Natural Law School) ขึ้น โดยนักปราชญ์ทางกฎหมายของสำนักกฎหมายธรรมชาตินี้มีความเชื่อว่า กฎหมายควรจะเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องชอบธรรม มีเหตุผล และเชื่อว่ามีตามธรรมชาติ ที่เรียกว่า “กฎหมายธรรมชาติ” เป็นหลักธรรมหรือเป็นกฎเกณฑ์เพราะตามธรรมชาตินั้นมนุษย์มีเหตุผลที่จะค้นหาความถูกต้องตามธรรมชาติ ความเชื่อในกฎเกณฑ์ของธรรมชาติและสติปัญญาของมนุษย์นี้ทำให้นักกฎหมายธรรมชาติมีความกล้าที่จะวิจารณ์ว่าระบบกฎหมายโรมันไม่ใช่จะถูกต้องเสมอไป เช่น ในส่วน

ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น สำนักกฎหมายธรรมชาติเห็นว่าระบบกฎหมายโรมันไม่ถูกต้อง บุคคลทุกคนต้องมีความเท่าเทียมกันไม่ควรจะมีทาสในสังคมมนุษย์อีกต่อไป ระบบทาสเป็นสิ่งที่ขัดแย้งกับธรรมชาติและขัดกับหลักกฎหมายอย่างที่สุด สำนักกฎหมายธรรมชาติพยายามจัดระเบียบของกฎหมายให้เป็นระบบโดยอาศัยหลักตรรกวิทยาและอธิบายว่า กฎหมายนั้นมีรากฐานมาจากเหตุผลตามธรรมชาติของมนุษย์ กฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมิใช่สิ่งที่พระเจ้าทรงกำหนดขึ้น โดยมนุษย์ทุกคนจะต้องยอมรับโดยไม่ต้องคิดว่า กฎหมายนั้นมีเหตุมีผลหรือไม่ นอกจากนี้สำนักกฎหมายธรรมชาตียังยกย่องสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน และยอมรับบทบาทสำคัญของกฎหมายลายลักษณ์อักษรอันมีผลทำให้มีการตราประมวลกฎหมาย

อย่างไรก็ดี นักปราชญ์ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแม้ว่าจะไม่ได้มีแนวความคิดเดียวกัน แต่ก็มีทัศนคติที่คล้ายคลึงกันว่า ผู้ปกครองที่ชอบจะต้องได้รับอำนาจการปกครองจากประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครอง ประชาชนที่ชอบจะต้องได้รับอำนาจการปกครองจากประชาชนที่อยู่ภายใต้การปกครอง ประชาชนในฐานะปัจเจกบุคคลมีสิทธิหรือเรียกร้องสิทธิอันเป็นสิทธิตามธรรมชาติของตนซึ่งไม่มีผู้ใดจะขัดขวางหรือพรากเอาไปได้ แนวความคิดของนักปราชญ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้มีการพัฒนาติดต่อกันอย่างต่อเนื่อง และทำให้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในทางสังคมที่ดีขึ้น เช่น เรื่องทาส นับว่าเป็นการกดขี่ข่มเหงต่อความเป็นมนุษย์อย่างร้ายแรง เรื่องกระบวนการพิจารณาคดี ที่มีการสอบสวนไต่สวนด้วยวิธีการที่ทารุณโหดร้ายทารุณ ทำให้มีผู้บริสุทธิ์ถูกลงโทษมากมาย เรื่องการควบคุมคุมขังผู้กระทำความผิด นักโทษจะถูกคุมขังและถูกปฏิบัติในสภาพการณ์ที่เลวร้าย และเรื่องสิทธิและเสรีภาพต่าง ๆ เป็นต้น ส่งผลให้มีการต่อต้านลัทธิอำนาจนิยม และเป็นพื้นฐานของการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยต่อมา

๓. ที่มาของสิทธิมนุษยชนในปัจจุบัน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) ในที่นี้ขออธิบายที่มาของการก่อเกิดปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ในฐานะที่เป็นเอกสารหลักของสหประชาชาติ ที่ถือเป็นต้นแบบของการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

๑. ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน¹

เมื่อสงครามโลกครั้งที่สองได้ยุติลงเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๘ (ค.ศ. ๑๙๔๕) โดยชัยชนะของ ฝ่ายสัมพันธมิตรที่มีสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย เป็นผู้นำนั้น สงครามโลกครั้งที่สองได้นำ ความหายนะมาสู่ชีวิตและทรัพย์สินของหลายประเทศทั่วโลก ชาวโลกได้ประจักษ์ถึงความทารุณโหดร้ายของพรรคนาซีเยอรมันที่ได้ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิวหลายล้านคน และกระทำการยับยั้งประชาชนทุกประเทศที่เยอรมันเข้ายึดครอง ดังนั้น การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การยับยั้งสิทธิสตรี เด็ก ถือเป็นการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์อย่างชัดแจ้ง หัวหน้ารัฐบาลประเทศสัมพันธมิตรต่างเห็นพ้องต้องกันว่า จะต้องแสวงหามาตรการที่เป็นรูปธรรมป้องกันมิให้มีการทำลายศักดิ์ศรีของมนุษย์เกิดขึ้นอีก

ภายหลังการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติแล้วในวันที่ ๑๕ เมษายน ๒๔๘๘ ได้มีการรับรอง กฎบัตรสหประชาชาติ (UN Charter) โดยมติที่ประชุมใหญ่ ในกฎบัตรนี้มีข้อความหลายตอนที่แสดงถึงความมุ่งมั่นของสหประชาชาติในการทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ สหประชาชาติได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (The Commission on Human Rights) ให้อยู่ภายใต้คณะมนตรีเศรษฐกิจและสังคม (Economic and Social Council หรือ ECOSOC)

เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๐ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนได้เรียกประชุมเป็นครั้งแรกและได้แต่งตั้งคณะกรรมการยกร่างเอกสารสหประชาชาติเพื่อการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน โดยแบ่งออกเป็น ๓ ชุด ชุดแรก จัดทำร่างปฏิญญา (Declaration) ชุดที่สองจัดทำอนุสัญญา (Convention) และชุดที่สาม ศึกษาปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศ

คณะกรรมการยกร่างปฏิญญา ได้มีการประชุมหลายครั้งและได้นำเสนอร่างปฏิญญาให้ สมัชชาใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับและประกาศปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๙๑ ด้วยคะแนนเสียง ๔๘ เสียง ไม่มีเสียงคัดค้าน และประเทศกลุ่มคอมมิวนิสต์ทั้งหมด ชาอูตีอาระเบีย และแอฟริกาใต้งดออกเสียง สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ให้การรับรอง

๒. เนื้อหาของปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยข้อความ ๓๐ ข้อ มีเนื้อหาแบ่งเป็น ๔ ส่วน ส่วนแรก ปรากฏในคำปรารภ ข้อ ๑ และข้อ ๒ กล่าวถึงหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนที่ว่า มนุษย์มีสิทธิติดตัวมาแต่เกิด มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคกัน ดังนั้นจึงห้ามเลือกปฏิบัติต่อมนุษย์และควรปฏิบัติต่อกันเสมือนเป็นพี่น้อง สิทธิมนุษยชนนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถโอ้อวดให้แก่กันได้ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐบาลทุกประเทศที่จะสร้างหลักประกันแก่ทุกชีวิตด้วยการเคารพหลักการของสิทธิเสรีภาพที่ปรากฏในปฏิญญานี้ เพื่อให้สิทธิมนุษยชนเป็นมาตรฐานร่วมกันสำหรับการปฏิบัติต่อกันของผู้คนในสังคมทั้งในประเทศและระหว่างประเทศอันจะเป็นพื้นฐานแห่งเสรีภาพ ความยุติธรรม และสันติภาพในโลก

ส่วนที่สอง ปรากฏใน ข้อ ๓ ถึงข้อ ๒๑ กล่าวถึงสิทธิของพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (Civil and Political Rights)

ส่วนที่สาม กล่าวถึงสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (Economic Social and Cultural Rights) สิทธิดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ ข้อ ๒๒ ถึงข้อ ๒๗

ส่วนที่สี่ กล่าวถึงหน้าที่ของบุคคล สังคม และรัฐ โดยการทำที่จะต้องดำเนินการสร้างหลักประกันให้มีการคุ้มครองสิทธิที่ปรากฏในปฏิญญานี้ให้ได้รับการปฏิบัติอย่างจริงจัง ห้ามรัฐกระทำการละเมิดสิทธิมนุษยชนและจำกัดสิทธิของบุคคลมิให้ใช้สิทธิมนุษยชนละเมิดสิทธิของผู้อื่น สังคมและโลก สิทธิเหล่านี้ปรากฏอยู่ในข้อ ๒๘ ถึงข้อ ๓๐

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฉบับย่อ

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนประกอบด้วยข้อความ ๓๐ ข้อ โดยสรุป ดังนี้

ข้อ ๑ ทุกคนมีศักดิ์ศรี สิทธิ และเสรีภาพเท่าเทียมกัน และต้องปฏิบัติต่อกันฉันพี่น้อง

ข้อ ๒ ทุกคนมีสิทธิ และเสรีภาพ อย่างเท่าเทียมกัน โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ

ข้อ ๓ ทุกคนมีสิทธิในการมีชีวิตอยู่ และมีความมั่นคง

ข้อ ๔ ห้ามบังคับคนให้เป็นทาส และห้ามค้าทาสทุกรูปแบบ

ข้อ ๕ ห้ามการทรมาน หรือการลงโทษทารุณโหดร้ายผิดมนุษย

ข้อ ๖ สิทธิในการได้รับการยอมรับว่าเป็นบุคคลตามกฎหมาย

ข้อ ๗ สิทธิในการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อ ๘ สิทธิในการได้รับการเยียวยาจากศาล

ข้อ ๙ ห้ามการจับกุม คุมขัง หรือเนรเทศโดยพลการ

ข้อ ๑๐ สิทธิในการได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและเปิดเผย

ข้อ ๑๑ สิทธิในการได้รับการสันนิษฐานว่าบริสุทธิ์ก่อนศาลตัดสิน และต้องมีกฎหมายกำหนดว่าการกระทำนั้นเป็นความผิด

ข้อ ๑๒ ห้ามรบกวนความเป็นอยู่ส่วนตัว ครอบครัว เคหสถาน การติดต่อสื่อสาร รวมทั้งห้ามทำลายชื่อเสียงและเกียรติยศ

ข้อ ๑๓ เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ในประเทศ รวมทั้งการออกนอกประเทศหรือกลับเข้าประเทศโดยเสรี

ข้อ ๑๔ สิทธิในการลี้ภัยไปประเทศอื่นเพื่อให้พ้นจากการถูกประหารชีวิต

ข้อ ๑๕ สิทธิในการได้รับสัญชาติและการเปลี่ยนสัญชาติ

ข้อ ๑๖ สิทธิในการเลือกคู่ครองและสร้างครอบครัว

ข้อ ๑๗ สิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน

ข้อ ๑๘ เสรีภาพในความคิด มโนธรรม ความเชื่อ หรือการถือศาสนา

ข้อ ๑๙ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นและแสดงออก รวมทั้งการได้รับข้อมูลข่าวสาร

ข้อ ๒๐ สิทธิในการชุมนุมโดยสงบและรวมกลุ่ม และห้ามบังคับเป็นสมาชิกสมาคม

ข้อ ๒๑ สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในรัฐบาลทั้งทางตรงและโดยผ่านผู้แทน อย่างอิสระ และมีสิทธิเข้าถึงบริการสาธารณะโดยเท่าเทียมกัน

ข้อ ๒๒ สิทธิในการได้รับความมั่นคงทางสังคม และได้รับสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยการกำหนดระเบียบและทรัพยากรของ ประเทศตนเอง

ข้อ ๒๓ สิทธิในการมีงานทำตามที่ต้องการ และได้รับการประกันการว่างงาน รวมทั้งได้รับค่าตอบแทนเท่ากันสำหรับงานอย่างเดียวกัน และรายได้ต้องพอแก่การดำรงชีพสำหรับตนเองและครอบครัว ตลอดจนมีสิทธิ ก่อตั้งและเข้าร่วมสหภาพแรงงาน

ข้อ ๒๔ สิทธิในการพักผ่อนและมีเวลาพักจากการทำงาน

ข้อ ๒๕ สิทธิในการได้รับมาตรฐานการครองชีพอย่างเพียงพอ ได้รับปัจจัยสี่ สวัสดิการสังคม ประกันการว่างงาน เจ็บป่วย เป็นหม้าย ผู้สูงอายุ ตลอดจนต้องคุ้มครองแม่และเด็กเป็นพิเศษ

ข้อ ๒๖ สิทธิในการได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน

ข้อ ๒๗ สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน และได้รับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ข้อ ๒๘ สังคมต้องมีระเบียบทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ เพื่อให้บุคคลได้รับสิทธิและเสรีภาพตามปฏิญานี้

ข้อ ๒๙ บุคคลย่อมมีหน้าที่ต่อชุมชน การใช้สิทธิเสรีภาพจะต้องเคารพ ในสิทธิ และเสรีภาพของผู้อื่น

ข้อ ๓๐ ห้ามมิให้รัฐ กลุ่มชน หรือบุคคล กระทำการทำลายสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองใน ปฏิญานี้

๓.๑ หลักการของสิทธิมนุษยชน (The Human Rights Principles)

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน นอกจากระบุขอบเขตของสิทธิมนุษยชนว่าครอบคลุม สิทธิอะไรแล้ว ตัวปฏิญญาฯ เองยังได้นำเสนอหลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนไว้ด้วย หลักการนี้ถือเป็นสาระสำคัญที่ใช้อ้างอิงความเป็นสากลของสิทธิมนุษยชน และใช้เป็นเครื่องมือชี้วัดว่าสังคมใดมีการเคารพและปฏิบัติตามหลักการสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ในเวลาต่อมา หลักการสำคัญของสิทธิมนุษยชนประกอบด้วย

๑. เป็นสิทธิธรรมชาติ ติดตัวมนุษย์มาแต่เกิด (Natural Rights) หมายความว่า มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีประจำตัว ตั้งแต่เกิดมาเป็นมนุษย์ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) นี้ ไม่มีใครมอบให้ เป็นสิ่งที่ธรรมชาติได้กำหนดขึ้นในมนุษย์ทุกคน ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หมายถึง

(๑) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ คุณค่าของคนในฐานะที่เขาเป็นมนุษย์

(๒) การให้คุณค่าของมนุษย์ แบ่งเป็น ๒ ประเภท

(๒.๑) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะการดำรงตำแหน่งทางสังคม ซึ่งมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับ การมีอำนาจหรือการยึดครองทรัพยากรของสังคม

(๒.๒) คุณค่าของมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ซึ่งมีความเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยก

(๓) การกำหนดคุณค่าที่ต่างกันนำมาซึ่งการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ ผู้คนในสังคม โดยทั่วไปมักให้คุณค่าของฐานะตำแหน่งหรือเงินตรา มากกว่า ซึ่งการให้คุณค่าแบบนี้นำมาซึ่งการเลือก

ปฏิบัติ จึงต้องปรับวิธีคิดและเน้นให้มีการปฏิบัติ โดยการให้คุณค่าของความเป็นคนในฐานะความเป็นมนุษย์ ไม่ใช่ให้คุณค่าคนตามสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

๒. สิทธิมนุษยชนเป็นสากลและไม่สามารถถ่ายโอนกันได้ (Universality & Inalienability) หมายความว่า สิทธิมนุษยชนนั้นเป็นของคนทุกคน ไม่มีพรมแดน คนทุกคนมีสิทธิมนุษยชนต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ เช่นเดียวกัน เพราะโดยหลักการแล้วถือว่าเป็นคน ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนในโลก ไม่ว่าจะเชื้อชาติ สัญชาติ เหล่ากำเนิดใดก็ตาม ย่อมมีสิทธิมนุษยชนประจำตัวทุกคนไป จึงเรียกได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคน ไม่ว่าจะคน ๆ นั้น จะยากจนหรือร่ำรวย เป็นคนพิการ เป็นเด็ก เป็นผู้หญิง

ส่วนที่กล่าวว่าสิทธิมนุษยชนไม่สามารถถ่ายโอนให้แก่กันได้ หมายความว่า ในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิประจำตัวของมนุษย์ มนุษย์แต่ละคนย่อมไม่สามารถมอบอำนาจ หรือสิทธิมนุษยชนของตนให้แก่ผู้ใดได้ไม่มีการครอบครองสิทธิแทนกัน แตกต่างจากการครอบครองที่ดิน หรือทรัพย์สิน เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่ธรรมชาติกำหนดขึ้น เป็นหลักการที่ทุกคนต้องปฏิบัติ แต่หากจะถามว่าในเมื่อสิทธิมนุษยชนเป็นของคนทุกคนเช่นนี้แล้ว สามารถมีสิทธิมนุษยชนเฉพาะกลุ่มได้หรือไม่ ในทางสากลได้มีการจัดหมวดหมู่และกลุ่มของสิทธิมนุษยชนเป็นสิทธิของกลุ่มเฉพาะและสิทธิตามประเด็นปัญหา เช่น สิทธิสตรี สิทธิเด็ก สิทธิในกระบวนการยุติธรรม สิทธิผู้ติดเชื้อ HIV/เอดส์ สิทธิของผู้ลี้ภัย เป็นต้น

๓. สิทธิมนุษยชนไม่สามารถแยกเป็นส่วน ๆ ว่าสิทธิใดมีความสำคัญกว่าอีกสิทธิหนึ่ง (Indivisibility) กล่าวคือ สิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ไม่สามารถแบ่งแยกว่ามีความสำคัญกว่าสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม สิทธิทั้งสองประการนี้ต่างมีความสำคัญเท่าเทียมกัน ดังนั้นรัฐบาลใดจะมาอ้างว่าต้องพัฒนาประเทศให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจ หรือต้องแก้ปัญหาปากท้องก่อน แล้วจึงค่อยให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ย่อมขัดต่อหลักการนี้

๔. ความเสมอภาคและห้ามการเลือกปฏิบัติ (Equality and Non-Discrimination) การเลือกปฏิบัติเป็นปัญหา ที่เกิดขึ้นมานานในทุกสังคม และถือเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน เพราะเหตุว่าในฐานะที่เราเกิดมาเป็นคน ต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะเป็นคนจน คนรวย คนพิการ เด็ก หรือผู้สูงอายุ คนป่วยหรือมีสุขภาพดี

แต่สังคมไทยมีการเลือกปฏิบัติมาโดยตลอด ซึ่งเรามักได้ยินคำกล่าวที่ว่า “ฝนตกไม่ทั่วฟ้า” หรือ “เลือกที่รักมักที่ชัง” “รักลูกไม่เท่ากัน”

การจะทำความเข้าใจว่า เรื่องใดเป็นเรื่องการเลือกปฏิบัติ หรือไม่ คงต้องเข้าใจเรื่องความเสมอภาคด้วย

ความเสมอภาค ไม่ใช่การได้รับเท่ากัน เช่น การที่นักเรียนทุกคนที่ทำผิดระเบียบจะต้องถูกเขียน ๓ ที เท่า ๆ กัน อย่างนี้ไม่ถือว่าเป็นความเสมอภาค

ความเสมอภาค คือ การที่ทุกคนควรได้รับจากส่วนที่ควรได้ ในฐานะเป็นคน เช่น การแจกของ ผู้ประสบภัยน้ำท่วม ทุกคนจะได้รับของแจกชิ้นพื้นฐาน เช่น ได้รับข้าวสาร อาหารแห้ง ยาป้องกันเท้าเปื่อย แต่หากมีครอบครัวหนึ่ง มีคนป่วยที่ต้องการยาเป็นพิเศษ หรือบางครอบครัวมีเด็กอ่อน ต้องได้รับนมผงเพิ่มสำหรับเด็ก ทางราชการสามารถเพิ่มยา และนมผงให้แก่ครอบครัวเหล่านั้น นี่คือการเสมอภาคที่ได้รับเพราะทุกคนในครอบครัวได้รับแจกสิ่งจำเป็นเพื่อการยังชีพแล้ว หลักความเสมอภาค

คือต้องมีการเปรียบเทียบกับของ ๒ สิ่ง หรือ ๒ เรื่อง และดูว่าอะไรคือสาระสำคัญของเรื่องนั้น หากสาระสำคัญของประเด็นได้รับการพิจารณาแล้ว ถือว่ามีความเสมอภาคกัน เช่น การที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้บุคคลไม่เท่ากัน คนที่มีรายได้มากก็เสียภาษีมาก คนที่มีรายได้น้อยก็เสียภาษีน้อย คนที่มีรายได้ไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนดก็ไม่ต้องเสียภาษี แต่การมีรายได้มากหรือน้อยเป็นสาระสำคัญของการเก็บภาษี ซึ่งเป็นธรรมสำหรับประชาชน การเลือกปฏิบัตินั้น เป็นเหตุให้เกิดความไม่เสมอภาค เช่น การรักษาพยาบาล หรือการเข้าถึงบริการสาธารณะของรัฐเป็นไปไม่ทั่วถึง และไม่เท่าเทียมกัน เพราะมีความแตกต่างของบุคคลในเรื่องเชื้อชาติ เช่น หากมีแรงงานข้ามชาติชาวกัมพูชา หรือพม่า มารักษาเจ้าหน้าที่มักไม่ยอมให้บริการที่ดี หรือไม่ยอมรับรักษาผู้มีเชื้อเอชไอวี หรือผู้ป่วยเอดส์ เป็นต้น

๕. การมีส่วนร่วมและการเป็นส่วนหนึ่งของสิทธินั้น (Participation & Inclusion) หมายความว่าประชาชนแต่ละคนและกลุ่มของประชาชนหรือประชาสังคมมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการเข้าถึงและได้รับประโยชน์จากสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง และสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

๖. ตรวจสอบได้และใช้หลักนิติธรรม (Accountability & The Rule of Law) หมายถึง รัฐและองค์กรที่มีหน้าที่ในการก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชน ต้องมีหน้าที่ตอบคำถามให้ได้ว่าสิทธิมนุษยชนได้รับการปฏิบัติให้เกิดผลจริงในประเทศของตน ส่วนสิทธิโดยังไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามหลักการสากลก็ต้องอธิบายต่อสังคมได้ว่าจะมีขั้นตอนดำเนินการอย่างไร โดยเฉพาะรัฐต้องมีมาตรการปกครองประเทศโดยใช้หลักนิติธรรม หรือปกครองโดยอาศัยหลักการที่ใช้กฎหมายอย่างเที่ยงธรรม ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย มีกระบวนการไม่ซับซ้อนเป็นไปตามหลักกฎหมายและมีความเท่าเทียมกันเมื่ออยู่ต่อหน้ากฎหมาย ไม่มีใครอยู่เหนือกฎหมายได้

๓.๒ ความหมายระหว่างสิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพ

เนื่องจากมีหลายคนเกิดข้อสงสัยว่า “สิทธิมนุษยชน” กับ “สิทธิเสรีภาพ” มีความเหมือน หรือความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร ดังนั้น ในฐานะที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นหน่วยงานในการดำเนินงานทั้งในเรื่องสิทธิมนุษยชน และสิทธิเสรีภาพ พร้อมทั้งได้มีการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสารการระดมความคิดเห็นของนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญในหลายแขนง จึงอาจสรุปได้ว่า

“สิทธิมนุษยชน (Human Rights)” หมายความว่า สิทธิที่มีตามธรรมชาติ ซึ่งติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่เกิด โดยมีความเป็นสากลและมีการรับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือ กติกาอนุสัญญา ข้อตกลงต่าง ๆ ระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน ที่ทุกประเทศทั่วโลกให้การรับรอง

“สิทธิเสรีภาพ” (Rights and Liberties) หมายความว่า สิทธิที่มีการบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายของแต่ละรัฐ ว่าประชาชนจะมีสิทธิ และเสรีภาพ ในเรื่องใด มากน้อย แค่ไหน เพียงใด ขึ้นอยู่กับบริบทสังคมของประเทศนั้น ๆ

“สิทธิเสรีภาพ” (Rights and Liberties) ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้บัญญัติไว้เป็น ๒ คำ คือ

“สิทธิ” หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม บุคคลมีสิทธิและหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจ ที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย

“เสรีภาพ” หมายถึง ความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง เช่น เสรีภาพในการพูด เสรีภาพในการนับถือศาสนา ความมีสิทธิที่จะทำอะไรก็ได้โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ดังนั้น กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เห็นว่า “สิทธิมนุษยชน” เป็นเรื่องตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสิทธิตามธรรมชาติ แต่ถ้าเมื่อใดมีกฎหมายบัญญัติในเรื่องใด เพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งกฎหมายนั้นอาจมีผลทำให้เป็นการจำกัดสิทธิบางประการ ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขของสังคม อย่างไรก็ตามหากกฎหมายใดที่มีการจำกัดหรือละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิเสรีภาพ อาจมีการพิจารณาแก้ไข หรือยกเลิกกฎหมายนั้นก็ได้

๓.๓ สารสำคัญของสนธิสัญญาระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี

สรุปสาระสำคัญของกติกา/อนุสัญญาทั้ง ๗ ฉบับ ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีจัดลำดับตามอายุการมีผลบังคับต่อประชาคมโลก ได้ดังนี้

(๑) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights - ICESCR)

มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๓ มกราคม ๒๕๑๙ และประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ โดยทำถ้อยแถลงตีความข้อ ๑ เกี่ยวกับสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยมีให้ตีความรวมถึงการแบ่งแยกดินแดนหรือเอกภาพทางการเมือง

เนื้อหาของกติกาฉบับนี้มี ๕ ส่วน ๓๑ ข้อ ๓ ส่วนแรก (ข้อ ๑ -๑๕) เป็นสาระบัญญัติว่าด้วยสิทธิต่าง ๆ ส่วนที่ ๔ (ข้อ ๑๖-๒๕) ว่าด้วยการเสนอรายงานทั้งของรัฐภาคีและในระหว่างองค์การของสหประชาชาติของการให้ความช่วยเหลือ และการประชุมทางวิชาการและการตีความ และส่วนที่ ๕ (ข้อ ๒๖-๓๑) ว่าด้วยการลงนามเข้าเป็นรัฐภาคี การมีผลบังคับใช้ ความครอบคลุมของกติกา การแก้ไขและการเก็บรักษาต้นฉบับทั้ง ๕ ภาษา (จีน อังกฤษ ฝรั่งเศส รัสเซีย และสเปน) ส่วนที่เป็นสาระบัญญัติ ๑๕ ข้อ กำหนดสิทธิต่าง ๆ ของประชาชน ได้แก่ การกำหนดเจตจำนงของตน การจัดการทรัพยากรและการประกันสิทธิของรัฐภาคี ที่จะต้องให้สิทธิแก่ทั้งประชาชนและผู้ไม่ใช่คนชาติของตน การประกันสิทธิความเท่าเทียมกันในเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างชายหญิงและเพื่อความเท่าเทียมกันในสังคมประชาธิปไตย การห้ามลิดรอนสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานการรับรองสิทธิในการทำงานหาเลี้ยงชีพด้วยสภาพการทำงานที่ยุติธรรม ค่าจ้างที่เป็นตามความเป็นอยู่และสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ การก่อตั้งสหภาพแรงงาน สิทธิของแรงงาน สิทธิในสวัสดิการสังคม การประกันสังคม สิทธิของครอบครัวในฐานะจำเป็น สังคมพื้นฐานทางธรรมชาติ สิทธิของมารดา เด็ก ผู้เยาว์ และความคุ้มครองสิทธิในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอในปัจจุบัน ๔ โดยเฉพาะเรื่องอาหาร โดยปลอดจากความหิวโหยและการแบ่งสรรอาหาร สิทธิด้านสุขภาพ สุขลักษณะ บริการทางการแพทย์ การควบคุมโรคระบาด โดยเฉพาะอนาถาโรค สิทธิทางการศึกษา ซึ่งประถมศึกษาจะเป็นการศึกษาภาคบังคับที่ให้เปล่าแก่ทุกคน และการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษาที่เหมาะสมเท่าเทียมกัน รวมถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะต้องส่งเสริมให้มากที่สุด สิทธิที่จะมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในด้านวัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ และการดูแลจากภาครัฐที่จะคุ้มครอง อนุรักษ์ และการพัฒนา รวมทั้ง การเผยแพร่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และทางวัฒนธรรม

(๒) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)

มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๕๑๙ และประเทศไทยเข้าเป็นภาคี โดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๐ โดยมีถ้อยแถลงตีความ ๔ ประเด็น ได้แก่ เรื่องการกำหนดเจตจำนงของตนเอง โดยมีได้หมายรวมถึงการแบ่งแยกดินแดนหรือเอกภาพทางการเมือง (ข้อ ๑) โทษประหารสำหรับผู้ที่มีอายุต่ำกว่า ๑๗ ปี ข้อ (๖) การนำตัวผู้ต้องหาเข้าสู่การพิจารณาคดีโดยพลัน ข้อ (๙) และการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อทำสงคราม ข้อ (๒๐)

เนื้อหาของกติกาฉบับนี้มี ๖ ส่วน ๕๓ ข้อ ๓ ส่วนแรก (ข้อ ๑-๒๗) เป็นสาระบัญญัติว่าด้วยสิทธิต่าง ๆ ส่วนที่ ๔ (ข้อ ๒๗-๔๕) ว่าด้วยคณะกรรมการ และการเสนอรายงาน (ข้อ ๔๐) การไกล่เกลี่ยข้อร้องเรียนระหว่างประเทศเกี่ยวกับการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกติกาส่วนที่ ๕ (ข้อ ๔๖-๔๗) ว่าด้วยการตีความ และส่วนที่ ๖ (ข้อ ๔๗-๕๓) ว่าด้วยการลงนามเข้าเป็นภาคี การมีผลใช้บังคับ การแก้ไข การเก็บรักษาต้นฉบับทั้ง ๕ ภาษา ส่วนที่เป็นสาระบัญญัติ ๒๗ ข้อ กำหนดสิทธิต่าง ๆ ทั้งในส่วนที่เป็นสิทธิของประชาชน ซึ่งว่าด้วยการกำหนดสิทธิของตนเองของประชาชนในเรื่องการเมือง และสามารถดำเนินการอย่างเสรีในการจัดการทรัพยากรและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของตน และการประกันสิทธิของรัฐภาคี ที่จะต้องส่งเสริมให้บังเกิดผลตามสิทธิดังกล่าว โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิเหล่านี้รวมถึงสิทธิที่จะมีชีวิตและการยกเลิกโทษประหารชีวิต การห้ามการทรมาน/ลงโทษทรมานโหดร้าย การมีทาส เสรีภาพในความปลอดภัยของร่างกาย ห้ามการจับกุมโดยมิได้ทำผิดกฎหมาย การปฏิบัติต่อผู้ถูกจับกุมด้วยมนุษยธรรม เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย ความเสมอภาคในด้านกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมทางศาลสิทธิในสถานะบุคคล สิทธิในความเป็นส่วนตัว สิทธิเสรีภาพทางความคิดและศาสนา การห้ามการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อการสงครามและการเกลียดชังเผ่าพันธุ์ สิทธิในการชุมนุมอย่างสงบ การรวมตัวเป็นสมาคม การคุ้มครองครอบครัวและการสมรส สิทธิของเด็กในด้านการคุ้มครอง การมีทะเบียนเกิดและสัญชาติ การมีสิทธิมีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองและสิทธิของชนกลุ่มน้อย

(๓) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on The Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW)

มีผลบังคับใช้เมื่อ ๓ กันยายน ๒๕๒๔ และประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๘ กันยายน ๒๕๒๘ โดยตั้งข้อสงวนไว้ ๗ ข้อ คือ ข้อ ๗ ความเสมอภาคทางการเมืองตำแหน่งทางราชการ ข้อ ๙ การถือสัญชาติของบุตร ข้อ ๑๐ ความเสมอภาคทางการศึกษา ข้อ ๑๑ สิทธิโอกาสที่จะได้รับการจ้างงาน ข้อ ๑๕ การทำนิติกรรม ข้อ ๑๖ การสมรสและความสัมพันธ์ในครอบครัว ข้อ ๒๙ ซึ่งต่อมาได้ถอนข้อสงวนออกรวม ๕ ข้อ คือ ข้อ ๑๑ และ ๑๕ ในปี ๒๕๓๓ ข้อ ๙ ปี ๒๕๓๕ ข้อ ๗ และ ๑๐ ปี ๒๕๓๗ คงเหลือข้อสงวนไว้ ๒ ข้อ คือ ข้อ ๑๖ และ ๒๙ เกี่ยวกับการสมรสและความสัมพันธ์ในครอบครัวและการระงับข้อพิพาท เนื้อหาของอนุสัญญานี้มี ๖ ส่วน ๓๐ ข้อ ๔ ส่วนแรก (ข้อ ๑-๑๖) เป็นสาระบัญญัติว่าด้วย สิทธิต่าง ๆ ของสตรี ส่วนที่ ๕ (ข้อ ๑๗-๒๒) ว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการและการเสนอรายงาน ส่วนที่ ๖ (ข้อ ๒๓-๓๐) ว่าด้วยผลกระทบของ

อนุสัญญาและการกำหนดมาตรการที่จำเป็น การลงนามเข้าเป็นภาคี การมีผลบังคับใช้ การแก้ไข การตั้งข้อสงวน การระงับข้อพิพาท และการเก็บรักษาต้นฉบับทั้ง ๕ ภาษา

อนุสัญญาฉบับนี้มีข้อที่น่าสนใจ คือ มีอารัมภบทที่ยาวเป็นพิเศษ เป็นการแสดงความห่วงใยต่อสตรีที่ยังถูกเลือกปฏิบัติอย่างกว้างขวาง เห็นควรให้ได้รับความเสมอภาค การมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบร่วมกันของทั้งบุรุษและสตรีในการพัฒนาประเทศและการดูแลครอบครัว ดังนั้นในส่วนที่เป็นสาระบัญญัติ ๑๖ ข้อจึงกำหนดความหมายของ “การเลือกปฏิบัติต่อสตรี” ซึ่งจะต้องถูกประณามและขจัดทุกประการโดยไม่ชักช้าและบรรจุหลักการความเสมอภาคของ ๒ เพศ ไว้เป็นหลักประกันในรัฐธรรมนูญ ตลอดจนกฎหมายและมาตรการอื่น ๆ ที่จะจัดการให้เกิดความก้าวหน้าอย่างเต็มที่ของสตรีทั้งโดยการออกมาตรการพิเศษ เร่งรัด ปรับแบบแผนทางสังคม วัฒนธรรม และระบบครอบครัว เพื่อความเสมอภาคการปราบปรามการค้าสตรีในทุกรูปแบบ ขจัดการเลือกปฏิบัติในด้านการเมือง การเป็นผู้แทนรัฐบาลการร่วมงานในองค์การระหว่างประเทศ การได้มาและคงไว้ซึ่งสัญชาติของสตรี และบุตร ความเสมอภาคทางการศึกษา การจ้างงาน ค่าตอบแทน ความคุ้มครองสุขภาพ การตั้งครุภัณฑ์ และการคลอดบุตร สิทธิประโยชน์ด้านครอบครัว สินเชื่อ กีฬา นันทนาการ วัฒนธรรม ขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในชนบท ทั้งด้านเศรษฐกิจ การพัฒนา สุขภาพประกันสังคม การศึกษา ฝึกอบรม การรวมกลุ่ม พึ่งตนเอง ความเสมอภาคทางกฎหมาย ตลอดจนสิทธิในการสมรสและความสัมพันธ์ทางครอบครัว

(๔) อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination - ICERD)

มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๔ มกราคม ๒๕๓๒ และประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยภาคยานุวัติ และมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ โดยทำถ้อยแถลงตีความไว้ว่าจะไม่รับพันธกรณี เกินกว่าที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายไทยบัญญัติไว้ รวมทั้งมีข้อสงวน ๒ ข้อ คือ ข้อ ๔ ในเรื่องการดำเนินมาตรการขจัดการเลือกปฏิบัติเท่าที่จำเป็น และ ข้อ ๒๒ ในเรื่องการเจรจาตกลงในเรื่อง ข้อพิพาทที่ไม่สามารถตกลงกันได้และเสนอให้ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศพิจารณา

เนื้อหาของอนุสัญญามี ๓ ส่วน ๒๕ ข้อ ส่วนแรก (ข้อ ๑-๗) เป็นสาระบัญญัติว่าด้วยสิทธิต่าง ๆ ส่วนที่ ๒ (ข้อ ๗-๑๖) ว่าด้วยคณะกรรมการการเสนอรายงาน การรับข้อร้องเรียนระหว่างรัฐการดำเนินการ การไกล่เกลี่ยและการยุติข้อพิพาทของคณะกรรมการ และส่วนที่ ๓ (ข้อ ๑๗-๒๕) ว่าด้วยการลงนามเข้าเป็นภาคี การมีผลบังคับใช้เงื่อนไขในการตั้งข้อสงวนและการถอนข้อสงวน การเพิกถอนอนุสัญญา การเสนอข้อพิพาทสู่ศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ การแก้ไขและการเก็บรักษาต้นฉบับทั้ง ๕ ภาษา

สาระบัญญัติ ๗ ข้อ ของอนุสัญญาฉบับนี้กำหนดความหมายของ “การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ” การตีความและมาตรการพิเศษที่จัดขึ้นตามความจำเป็นด้วยเจตนาเพื่อประกันความก้าวหน้าของหมู่ชนบางกลุ่มที่ต้องการความคุ้มครองและสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน การประณาม การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติและการประกันการไม่เลือกปฏิบัติต่อบุคคลกลุ่มหรือสถาบัน หรือสนับสนุนการเลือกปฏิบัติเหล่านี้ การดำเนินมาตรการที่จะแก้ไขกฎระเบียบที่ก่อให้เกิดการเลือกปฏิบัติด้วยวิธีการที่เหมาะสมและสนับสนุนการประสานเชื้อชาติเข้าด้วยกัน การจัดให้มีมาตรการ

พิเศษชั่วคราวเพื่อสนับสนุนการคุ้มครองกลุ่มบุคคลบางกลุ่ม เพื่อให้ได้รับสิทธิเสรีภาพอย่างเสมอภาค การประณามการแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ผิว การโฆษณาชวนเชื่อในเรื่องความเหนือกว่าของบางชนกลุ่ม การเกลียดชังระหว่างเชื้อชาติ การลงโทษตามกฎหมายแก่การกระทำที่ประณามเหล่านี้ และห้ามการดำเนินการส่งเสริมกระตุ้นการเลือกปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ การประกันสิทธิของทุกคนให้เสมอภาคกันตามกฎหมายภายใต้ศาลและกระบวนการยุติธรรม การคุ้มครองของรัฐ การใช้สิทธิอย่างทั่วถึง และเสมอภาคในทางการเมือง กิจกรรมสาธารณะและบริการสาธารณะ สิทธิของพลเมืองในเรื่องต่าง ๆ ทุกเรื่อง เช่น การมีถิ่นพำนัก การครองสัญชาติ การสมรสและเลือกคู่สมรส การรับมรดก สิทธิเสรีภาพทางความคิดเห็น การนับถือศาสนา การชุมนุม สิทธิทางเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั้งในด้านการทำงาน ที่อยู่อาศัย การสาธารณสุข การศึกษา กิจกรรมทางวัฒนธรรมและบริการต่าง ๆ และการประกันสิทธิของรัฐที่จะให้ความคุ้มครองแก่ทุกคนในอาณาเขตจากการเลือกปฏิบัติเหล่านี้ รวมถึงสิทธิที่จะร้องขอค่าทดแทนจากศาลเพื่อชดเชยความเสียหายอันเป็นผลจากการเลือกปฏิบัติเหล่านี้

(๕) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (Convention on the Rights of the Child - CRC)

มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๓๓ และประเทศไทยเข้าเป็นภาคีโดยการภาคยานุวัติ โดยมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๕๓๕ โดยมีข้อสงวน ๓ ข้อ ได้แก่ ข้อ ๗ ว่าด้วยการจดทะเบียนเกิดและการได้สัญชาติของเด็ก ข้อ ๒๒ ว่าด้วยการร้องขอสถานะผู้ลี้ภัยของเด็ก และข้อ ๒๙ ว่าด้วยการจัดการศึกษาของเด็ก ซึ่งต่อมาได้ถอนข้อสงวนข้อที่ ๒๙ ซึ่งมีผลเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน ๒๕๔๐ จากการแจ้งของสำนักเลขาธิการสหประชาชาติ ในปัจจุบันจึงยังคงเหลือข้อสงวน ๒ ข้อ คือ ข้อ ๗ และ ๒๒

เนื้อหาของอนุสัญญานี้มี ๓ ส่วน ๕๔ ข้อ ส่วนแรก (ข้อ ๑-๔๑) เป็นสาระบัญญัติว่าด้วยสิทธิต่าง ๆ ของเด็ก ส่วนที่ ๒ (ข้อ ๔๒-๔๕) ว่าด้วยการเผยแพร่อนุสัญญา คณะกรรมการว่าด้วยสิทธิเด็ก การเสนอรายงานการส่งเสริมการปฏิบัติตามอนุสัญญาอย่างมีประสิทธิภาพด้วยความร่วมมือระหว่างประเทศ ส่วนที่ ๓ (ข้อ ๔๖-๕๔) ว่าด้วยการลงนามเข้าเป็นภาคี การมีผลบังคับใช้ การแก้ไข การตั้งและการถอนข้อสงวน การบอกเลิก และการเก็บรักษาต้นฉบับทั้ง ๕ ภาษา

ส่วนที่เป็นสาระบัญญัติ ๔๐ ข้อ ประกอบด้วยความหมายของ “เด็ก” การประกันสิทธิพื้นฐานของรัฐภาคีต่อเด็กในเขตอำนาจของตนบนสิทธิพื้นฐาน ๔ ประการ คือ สิทธิที่จะมีชีวิต สิทธิที่จะได้รับการปกป้อง สิทธิที่จะได้รับการพัฒนา และสิทธิที่จะมีส่วนร่วม การไม่เลือกปฏิบัติ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็ก การเคารพต่อความรับผิดชอบและสิทธิหน้าที่ของบิดามารดา ครอบครัว และสภาพสังคมของเด็ก การประกันสิทธิที่จะมีชีวิต การมีชื่อ มีสัญชาติ เอกลักษณะ การอยู่ร่วมกันระหว่างเด็กกับบิดามารดาและครอบครัวและการรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกัน สิทธิเสรีภาพของเด็กในการแสดงความคิดเห็น การแสดงออก การแสวงหา/ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความคิด มโนธรรม ศาสนา การสมาคม ความเป็นส่วนตัว การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารจากสื่อ และการคุ้มครองจากข้อมูลข่าวสารที่เป็นอันตราย การช่วยเหลือบิดามารดาผู้ปกครองให้สามารถเลี้ยงดูเด็กได้ การคุ้มครองจากรุนแรงทั้งปวง การดูแลทางเลือกสำหรับเด็ก การรับเด็กเป็นบุตรบุญธรรม การร้องขอสถานะผู้ลี้ภัย การดูแลเด็กพิการ การดูแลสุขภาพและการสาธารณสุขสำหรับเด็กและมารดา การประกันสังคม การได้รับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เพียงพอ การศึกษา การพัฒนาบุคลิกภาพ การยอมรับความ

หลากหลายทางวัฒนธรรม นันทนาการ การคุ้มครองจากการถูกแสวงประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ยาเสพติด ทางเพศ การลักพา ขาย คำเด็ก การคุ้มครองจากการแสวงประโยชน์ทุกรูปแบบ การถูกทรมานหรือลงโทษที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม การพิพาทด้วยอาวุธ การฟื้นฟูจิตใจและการกลับคืนสู่สังคม การคุ้มครองเด็กที่ต้องประสบปัญหาด้านกฎหมายและต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม และผลกระทบของอนุสัญญานี้ต่อกฎหมายเดิมที่มีอยู่

ซึ่งจะเห็นว่าสนธิสัญญา ๒ ฉบับแรกที่ออกบังคับใช้ปีเดียวกัน (๒๕๑๙) ในระยะเวลาใกล้เคียงกันมากและมีอายุถึง ๓๐ ปีแล้วนั้น เป็นสนธิสัญญาที่กำหนดสิทธิมนุษยชนพื้นฐานโดยตรง คือ สิทธิของมนุษย์ทุกคนในฐานะเป็นพลเมืองโลกที่จะต้องมีส่วนมีเสียงในการบริหารบ้านเมืองและดำเนินชีวิตในสังคมอย่างได้รับการเคารพในศักดิ์ศรี มีความเสมอภาคในสภาพแวดล้อมของวิถีชีวิตคือ เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเมื่อมีสิทธิพื้นฐานเหล่านี้แล้ว จึงได้มุ่งเจาะเข้าสู่เรื่อง/กลุ่มพิเศษต่าง ๆ เช่น เชื้อชาติ เพศ (สตรี) วัย (เด็ก) ฯลฯ

(๖) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)

อนุสัญญาฯ มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๐ ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติหรือการลงโทษอื่น ที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม โดยอนุสัญญาดังกล่าวจะมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยตั้งแต่วันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐ เป็นต้นไป โดยมีการจัดทำถ้อยแถลงตีความจำนวน ๓ ข้อ และตั้งข้อสงวน ๑ ข้อ ได้แก่ ข้อบทที่ ๑ เรื่องคำนิยามของคำว่า “การทรมาน” เนื่องจากประมวลกฎหมายอาญาของประเทศไทยที่ใช้บังคับในปัจจุบันไม่มีบทบัญญัติจำกัดความโดยเฉพาะ ประเทศไทยจึงตีความความหมายของคำดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ข้อบทที่ ๔ เรื่องการกำหนดให้การทรมานทั้งปวงเป็นความผิดที่ลงโทษได้ตามกฎหมายอาญาและนำหลักการนี้ไปใช้กับการพยายาม การสมรู้ร่วมคิดและการมีส่วนร่วมในการทรมาน ประเทศไทยตีความในกรณีดังกล่าวตามประมวลกฎหมายอาญาที่ใช้บังคับในปัจจุบัน ข้อบทที่ ๕ เรื่องให้รัฐภาคีดำเนินมาตรการต่าง ๆ ที่อาจจำเป็นเพื่อให้ตนมีเขตอำนาจเหนือความผิดที่อ้างถึงตามข้อบทที่ ๔ โดยประเทศไทยตีความว่าเขตอำนาจเหนือความผิดดังกล่าวเป็นไปตามประมวลกฎหมายอาญาของไทยที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ข้อสงวนตามข้อบทที่ ๓๐ วรรคหนึ่ง โดยประเทศไทยไม่รับผูกพันตามข้อบทดังกล่าว (ซึ่งระบุให้นำข้อพิพาทเกี่ยวกับการตีความหรือการนำอนุสัญญาฯ ไปใช้ ขึ้นสู่การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศได้หากคู่พิพาทฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ) ซึ่งการจัดทำข้อสงวนในข้อนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อไม่ยอมรับอำนาจของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเป็นการล่วงหน้า เว้นเสียแต่ว่าจะพิจารณาเห็นสมควรเป็นกรณี ๆ ไป

อนุสัญญาฯ มีวัตถุประสงค์ในการระงับและยับยั้งการทรมาน รวมทั้งป้องกันมิให้องค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการใดที่เป็นารุยง ยินยอม รู้เห็นเป็นใจ ชมเชยหรือบังคับขู่เข็ญที่จะเป็นการทรมานโดยเจตนาที่ทำให้เกิดความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสไม่ว่าทางกายหรือทางจิตใจต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อความมุ่งประสงค์เพื่อให้ได้มาเพื่อข้อสนเทศหรือคำสารภาพจากบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สาม รวมทั้งการบังคับขู่เข็ญและการลงโทษบุคคลนั้นสำหรับการกระทำซึ่งบุคคลนั้นหรือบุคคลที่สามกระทำ หรือถูกสงสัยว่าได้กระทำ

(๗) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Rights of Persons with Disabilities – CRPD)

ประเทศไทยได้ลงนามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิของคนพิการ ณ สำนักงานสหประชาชาติ ณ นครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นวันแรกที่เปิดให้มีการลงนามในอนุสัญญาดังกล่าว และเมื่อวันอังคารที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๑ คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบให้ประเทศไทยลงสัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิคนพิการ และได้ยื่นสัตยาบันสารเมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๕๑ แต่ให้มีการจัดทำถ้อยแถลงต่อข้อ ๑๗ ของอนุสัญญา โดยมีผลบังคับใช้กับประเทศไทยในวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๑ สารสำคัญของอนุสัญญาฯ คือ รัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องจัดการเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในทุกรูปแบบ ทั้งในด้านกฎหมาย การปกครอง และการปฏิบัติต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการกำหนดมาตรการที่เหมาะสมเพื่อประกันการเข้าถึงและใช้ประโยชน์อย่างเท่าเทียมกันของคนพิการ ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การขนส่ง ข้อมูลข่าวสารและบริการสาธารณะ การยอมรับความเท่าเทียมกันของคนพิการในทางกฎหมายสำหรับโอกาสในการรับการศึกษา การเข้าทำงาน การรักษาพยาบาล การประกันสิทธิและโอกาสที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเท่าเทียมกันกับบุคคลทั่วไป ทั้งนี้ รัฐภาคีจะต้องกำหนดผู้ประสานงาน (focal points) และกลไกประสานงานในรัฐบาล เพื่อเป็นกลไกหลักในการผลักดันและตรวจสอบการอนุวัติอนุสัญญาฯ โดยจะต้องเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมสามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างเต็มที่และรัฐภาคีมีพันธกรณีที่จะต้องเผยแพร่อนุสัญญาฯ ให้ประชาชนทั่วไปทราบอย่างทั่วถึง โดยรวมถึงการเผยแพร่ในรูปแบบที่คนพิการในด้านต่าง ๆ สามารถเข้าถึงได้ รัฐภาคีต้องเสนอรายงานต่อคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิของคนพิการภายใน ๒ ปี นับวันที่อนุสัญญาฯ มีผลใช้บังคับกับรัฐภาคีนั้น ๆ

๔. ปัญหามนุษยชนในประเทศ

๔.๑ สถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

ด้านเด็ก เยาวชนและครอบครัว

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมาส่งผลให้สถาบันครอบครัวไทยอ่อนแอลงทั้งในแง่ของศักยภาพบุคคลและการสร้างภูมิคุ้มกันด้านทานให้แก่เด็ก มีการทำร้ายเด็กโดยบุคคลในครอบครัวเกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ปัญหายาเสพติด การล่วงละเมิดทางเพศ การใช้แรงงานเด็ก

ด้านการปรับปรุงกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม

การคุ้มครองผู้ต้องหาต้องคำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ให้มากขึ้นแต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากเนื่องจากการพิจารณาคดียังล่าช้า การปฏิบัติต่อผู้อยู่ในเรือนจำ กระบวนการสอบสวนและประกันตัว นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายจำนวนมากที่ยังไม่รับรองสิทธิของประชาชนและชุมชน โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ด้านนโยบายทางสังคม

รัฐธรรมนูญได้คุ้มครองไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มที่แตกต่างกันไม่ว่าด้านใด กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมความเสมอภาค คุ้มครองไม่ให้มีการใช้ความรุนแรงในครอบครัว คุ้มครองผู้ใช้แรงงานแต่ก็ยังมีกรณีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่มาก

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิทธิมนุษยชน

ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรในระดับโลกกำลังทวีความรุนแรงมากขึ้นในขณะที่คุณค่าเชิงพาณิชย์และอุตสาหกรรมของทรัพยากรชีวภาพและความหลากหลายของประเทศไทยกลับเพิ่มขึ้น มีภัยคุกคามจากต่างชาติ แหล่งต้นน้ำถูกทำลาย

๔.๒ แนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนา

ประเทศไทยควรมีการพิจารณาเพื่อเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาต่าง ๆ เพิ่มเติมรวมทั้งรัฐควรมีแนวทางดังนี้

๑. ส่งเสริมและพัฒนาสถาบันครอบครัวให้มีความเข้มแข็ง
๒. ปรับปรุงและพัฒนากฎหมาย ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ
๓. กำหนดให้มีมาตรการส่งเสริมความเสมอภาค
๔. มีการรับรองสิทธิมนุษยชนในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา
กลไกของรัฐเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการบังคับใช้กฎหมาย มีบทบาทอย่างมากในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

บทอ้างอิง (Reference)

¹ รองศาสตราจารย์ ดร. สมชาย กษิติประดิษฐ์, “สิทธิมนุษยชน Human Rights (LW 446)” (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง) หน้า ๕ - ๒๒.

² เฮราคลิตัส (Heraclitus), (กรีก, ประมาณ ๕๓๕ - ๔๗๕ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็น นักปรัชญา ยุคก่อน โสกราตีส ชาวกรีก ผู้ที่เดิมมาจาก เอเฟซัส ใน ไอโอเนีย บนฝั่งทะเล อานาโตเลีย เฮราคลิตัสเป็นที่รู้จักกันในปรัชญาของความเปลี่ยนแปลงที่เป็นศูนย์กลางของจักรวาล และ กฎจักรวาล (Logos) เป็นพื้นฐานของทุกสิ่งทุกอย่าง ในปัจจุบันเฮราคลิตัสมีชื่อเสียงว่าเป็นผู้มีอิทธิพลต่อ พริตริช นีทเชอ ในปรัชญาของ space และ time จากประโยค “ท่านไม่สามารถจะก้าวลงไปแม่น้ำเดียวกันเป็นครั้งที่สองเพราะแม่น้ำสายอื่นไหลมาสู่ตัวท่าน”

³ โซเครตีส (Socrates) (กรีก, ประมาณ ๔๖๙ - ๓๙๙ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักปราชญ์กรีก และเป็นชาวเมืองเอเธนส์ ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้วางรากฐานของปรัชญาตะวันตก.

⁴ อริสโตเติล (Aristotle) (กรีก, ประมาณ ๓๘๔ ปีก่อนคริสต์ศักราช - ๗ มีนาคม ค.ศ. ๓๒๒ ก่อนคริสต์ศักราช) เป็นนักปรัชญากรีกโบราณ เป็นลูกศิษย์ของ เพลโต และเป็นอาจารย์ของ อเล็กซานเดอร์มหาราช ท่านและเพลโตได้รับยกย่องให้เป็นหนึ่งในนักปรัชญาที่มีอิทธิพลสูงที่สุดท่านหนึ่งใน โลกตะวันตก ด้วยผลงานเขียนหนังสือเกี่ยวกับ ฟิสิกส์ กวีนิพนธ์ สัตววิทยา การเมือง การปกครอง จริยศาสตร์ และ ชีววิทยา.

⁵ เซโน (Zeno) หรือ เซโนแห่งเอเลีย (Zeno of Elea) (กรีก, ประมาณ ๔๘๙ - ๔๓๐ ปีก่อนคริสต์ศักราช) เป็นศิษย์ของพาร์เมนิดีส แนวคิดของเขาอมรับว่ามีความจริงแท้และความจริงเทียม แต่มีวิธีอธิบายเป็นของตัวเอง โดยเน้นการพิสูจน์ด้วยหลักการที่ต่อมาเรียกว่าตรรกวิทยาทำให้เขา กลายเป็นผู้บุกเบิกวิชาตรรกวิทยา.

⁶ จักรพรรดิคอนสแตนตินที่ ๑ (เซอร์เบีย, ประมาณ ค.ศ. ๒๗๒ - ๒๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๓๓๗) พระราชกรณียกิจสำคัญที่สุดคือการประกาศให้ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาที่ถูกต้องตามกฎหมายของจักรวรรดิโรมันเมื่อปี ค.ศ. ๓๑๓ จักรพรรดิคอนสแตนตินที่ ๑ จึงเป็นจักรพรรดิพระองค์แรกของจักรวรรดิโรมันที่นับถือศาสนาคริสต์ตามพระราชกฤษฎีกาแห่งมิลาน (Edict of Milan) ที่ประกาศโดยจักรพรรดิลิซิเนียอุส (Licinius) ผู้ทรงเป็นจักรพรรดิร่วมกับพระองค์ พระราชกฤษฎีกาแห่งมิลานเป็นพระราชกฤษฎีกาที่ยกเลิกการทารุณกรรมต่อคริสต์ศาสนิกชนทั่วทั้งจักรวรรดิโรมัน

⁷ เซนต์ โทมัส อควีนาส (St. Thomas Aquinas) (อิตาลี, ค.ศ. ที่ ๑๒๒๕ -๑๒๗๔) เป็นนักปราชญ์ นิกายสกอัสติก (Scholastic) ชาวอิตาลี เคยเรียนที่มหาวิทยาลัยเนเปิลส์ และมาเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยโคโลญจ์ แต่งหนังสือชื่อ Summa Theologica เขามีวิธีการสอนโดยการตั้งคำถาม แล้วสรุปแนวคิดที่หลากหลายจากหลายแหล่งข้อมูล แล้วจึงนำความคิดที่ค้านกันมาวิเคราะห์หาข้อสรุป ในปัจจุบันนี้ นิกายโรมันแคทอลิกได้นำวิธีการสอนนี้มาประยุกต์ใช้กับรูปแบบความขัดแย้งระหว่างวิทยาศาสตร์กับศาสนา.

⁸ จอห์น ล็อก (JOHN LOCKS) (อังกฤษ, ๒๙ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๓๒ - ๒๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๗๐๔) เป็นนักปรัชญา ชาวอังกฤษ ในยุคคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ ความสนใจหลักของเขาคือสังคมและทฤษฎีของความรู้ แนวคิดของล็อกที่เกี่ยวกับ "ผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับจากผู้ใต้ปกครอง" และ

สิทธิธรรมชาติของมนุษย์ ที่เขาอธิบายว่าประกอบไปด้วย ชีวิต , เสรีภาพ, และทรัพย์สิน นั้นมีอิทธิพลอย่างมากต่อพัฒนาการทางปรัชญาการเมือง แนวคิดของเขาเป็นพื้นฐานของกฎหมายและรัฐบาลอเมริกัน ซึ่งผู้บุกเบิกได้ใช้มันเป็นเหตุผลของการปฏิวัติ.

⁹ ฌอง ฌาคส์ รูสโซ (Jean Jacques Rousseau) (กรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์, ๒๘ มิถุนายน ค.ศ. ๑๗๑๒ – ค.ศ. ๑๗๗๘) เป็น เจ้าทฤษฎีแห่งอำนาจอธิปไตยของประชาชน ถือเป็นบิดาแห่งประชาธิปไตย เขียนหนังสือชื่อ Social Contract ๑๗๖๒ (สัญญาประชาคม) โดยเน้นว่า “อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ” รัฐบาลที่ดีต้องมาจากประชาชน และรัฐบาลต้องสัญญากับประชาชนว่าจะดูแลให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีสุข ถ้ารัฐบาลไม่ทำตามสัญญา ประชาชนมีสิทธิล้มล้างรัฐบาลได้.

¹⁰ คัดจาก ศราวุฒิ ประทุมราช บรรณาธิการสิทธิมนุษยชน : รวบรวมสนธิสัญญาสิทธิมนุษยชน ระหว่างประเทศที่สำคัญ หน้า ๓ – ๔ จัดพิมพ์โดยคณะกรรมการประสานงานองค์กรสิทธิมนุษยชน (กปส) และมูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท (FES) พ.ศ. ๒๕๔๔